

Nr 14.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående inställande av skatteköp enligt kungörelsen den 4 februari 1811 jämte övriga författningar om användande av de till bruken och bergverken upplåtna rekognitionsskogarna; given Stockholms slott den 2 augusti 1919.

Under åberopande av bilagda utdrag av stadsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen besluta,

att skatteköp i den ordning kungl. kungörelsen den 4 februari 1811 jämte övriga om användande av de till bruken och bergverken upplåtna rekognitionsskogar utfärdade författningar föreskriva icke vidare skall äga rum, dock att Nävekvarns bruks aktiebolag; som anhängiggjort och fullföljt ansökning att såsom ägare av Tunabergs kopparverk i nämnda ordning skatteköpa vissa genom skattnödgning enligt berörda författning uppkomna hemman å Tuna bergslags allmänning i Södermanlands län, eller dess rättsinnehavare må äga att av statsmedel utbekomma ersättning för de kostnader, som varit förenade med ansökningen och dess fullföljande, vilken ersättning i brist av åsämjande må

Bihung till urtima riksdagens protokoll 1919. 1 saml. 12 häft. (Nr 14.) 1

på statsverkets bekostnad bestämmas genom tre skiljemän, av vilka länsstyrelsen må utse en, sökanden eller hans rättsinnehavare en och domaren i orten den tredje.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

GUSTAF.

F. V. Thorsson.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 2 augusti
1919.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden PETERSSON,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
UNDÉN,
THORSSON.

Departementschefen, statsrådet Thorsson, anförde:

Såsom jag förut denna dag anført vid anmälan av proposition angående förbud tillsvidare i vissa fall av skatteköp, har andra kammaren vid 1919 års lagtima riksdag bifallit andra lagutskottets hemställan, vari utskottet föreslagit riksdagen bland annat att för sin del besluta suspension av gällande bestämmelser om skatteköp. Denna suspension avsågs att omfatta såväl skatteköp i allmänhet som av rekognitionshemmanen, varigenom jämväl, enligt vad utskottet framhöll, det på prövning beroende skatteköpsförfarandet beträffande Tuna bergslags allmänning skulle för närvarande avstanna.

Jag anhåller nu att få såsom särskilt ärende anmäla frågan om skatteköp av rekognitionshemman enligt 1811 års kungörelse m. fl. författningar. Det synes mig nämligen angeläget, att proposition avlättes till urtima riksdagen angående inställande av även dessa skatteköp.

Under äldre tider var bergshanteringen en av statens viktigaste inkomstkällor och därför föremål för synnerlig omvårdnad från det allmännas sida. Då denna näring i allmänhet behövde riklig tillgång till skogsprodukter, ansåg staten sig böra till bruken och bergverken anslå åtskilliga av de talrika kronoskogarna. Upplåtelseerna skedde till en början avgiftsfritt, men genom nådigt brev den 14de mars 1689 förpliktades de mindre ädla verken, järnverken, att för de åt dem anslagna skogar

Historik.

erlägga en årlig avgift, kallad rekognitionsavgift. De s. k. ädlare verken ävensom järngruvorna förblevo jämlikt nådiga brev den 7 november 1690 och den 11 december 1696 fria från rekognitionsavgift.

Redan i början på 1800-talet kommo emellertid statsmakterna till den uppfattning, att det icke vidare borde få fortgå, att de anvisade skogarna förblevo större än verken behövde. Den lösning, man då avsåg, var, att vederbörande verk skulle erhålla för detsamma erforderlig del av den anvisade skogen åt sig utbruten, men i avseende å denna del få sin nyttjanderätt förändrad till äganderätt genom skatteköp.

*Kungörelsen
den 4
februari
1811.*

I detta syfte avlätto riksens ständer vid 1809 års riksdag en skrivelse till Kungl. Maj:t, däri riksens ständer anmälde, »huruledes De till öfverläggning förehaft, på hvad sätt och efter hvilka grunder de till Bergverken och Bruken uplätne Recognitions-Skogarne måtte till Statens största fördel, i förening med den enskildta nyttan, lämpligast kunna användas och indelas; hvarvid det icke undfallit Riksens Ständer, at då å ena sidan ägande rätten til den uplätne Skogstrakten alltid blifvit åt Staten förvarad, har, å den andra, nyttjanderätten, emot en öfverenskommen vederkänsla eller så kallad Recognitionsavgift, alltid blifvit Bergverken försäkrad, så väl i kraft af det för anläggningen oundgängliga behofvet, som i stöd af flere alt ifrån 1600-talet och äfven i senare tider utgifne Kongl. Förordningar och Ständers Försäkringar. — Under sådane omständigheter hafva Riksens Ständer ansett det vara ostridigt, at i kraft af dessa Författningar, Staten likaså litet kan ovillkorligen disponera om de til Bergverken uplätne Recognitions-Skogar, som desse kunna af Bergverken, utan förbehåll af Statens äganderätt, begagnas; nu sedan Riksens Ständer häruti trott sig finna de hufvudgrunder, som borde bestämma förhållandet mellan Staten och Bergverksidkaren, den förre betraktad såsom ägare, den sednare såsom innehafvare af Recognitions-Skogarne, hafva Riksens Ständer ytterligare undersökt genom hvilka medel Staten skulle kunna af sin äganderätt draga största fördel, samt utan Bruksägarens undergång, den för det allmänna mest nyttiga författning vidtagas. Härvid hafva Riksens Ständer erfarit, att det sätt, hvarpå Skogarne blifvit Bruken tillslagne, föranledt dertil, at på flere ställen vidlyftigare trakter, än de för Smidets behof oundgänglige, blifvit Bruken tilagde; och då ändamålet för Skogarnes uplåtande måste bestämma gränsen för Bergverkens företrädesrätt vid Skatteköpen, hafva Riksens Ständer ansett Bergverken ovillkorligen berättigade at behålla så mycken Skog, som för Verkets drift och Smidets underhållande tarfvas, hvar emot til den öfriga oundoplade marken borde, då den i Hemmantal indeltes, hvar och en lämnas öppet, at, med lika rätt som Bruksägaren,

köpet concurrera; hvarmedelst äfven Riksens Ständer ansett möjligheten til flere medborgares uppehälle beredas, och följakteligen nya fördelar Samhället tillskyndas. Af sådana anledningar hafva Riksens Ständer funnit en ny Författning härom nödvändig at vidtaga, samt för verkställigheten deraf förenat sig om följande grunder.»

Enligt de sålunda bestämda grunderna skulle på angivet sätt uträknas vad av skog, som vore erforderligt för brukets behov.

Alla på skogarna för brukens räkning anlagda torp och odlingar, skattlagda eller ej, skulle anses såsom bruken oskiljaktigt tillhörande och bruksägaren tillerkännas rättighet att vid skogens indelning i hemmantal uppå var och en av dem fördela lotterna efter vanlig metod samt för varje sådant torp, utom den för brukets behov anslagna skog, äga rätt till så mycket, som erfordrades till bränsle, byggnadstimmer och stängsel.

Vad sålunda tillerkänts bruket skulle skattläggas till hemmantal och få av bruksägaren skatteköpas.

Rättigheten för bruksägaren till skatteköps erhållande skulle till en början vara inskränkt till en tid av sex år.

I den av Kungl. Maj:t rörande verkställigheten härav utfärdade kungörelsen den 4 februari 1811 angående användande av de till bergverken och bruken upplåtna rekognitionsskogarna heter det även bland annat: »Hvad dernäst beträffar skatteköpen å desse Hemman, så kommer dermed att förhållas enligt den vanliga Ordningen vid skatteköp, så att Bruksägaren, etc. — — —; och då desse Hemman äro inrättade af den för Bruken till deras upprätthållande såsom nödig ansedde Mark och Skog, bör ock i de Skatte-Bref, som Collegium därå utfärdar, det förbehåll intagas, at de alltid skola blifva oskiljaktige från de Bruk, hvarunder de lyda.»

»Hvad sist vidkommer sådana Recognitionsskogar, som under en mera bestämd besittningsrätt blifvit visse, merendels *ädlare Verk* upplätne, såsom under Bergfrelse frihet eller andra vilkor, emot förbindelse af Verkens drift och andre skyldigheeter, så ankommer det, enligt Riksens Ständers yttrande, på Innehafvarne deraf, huruvida de vilja i någon sådan författning derom ingå, som nu, i anseende til andre Recognitionsskogar, blifvit stadgat.»

Med detta stadgande måste det anses tvivelaktigt, om avsikten varit, att såsom rekognitionsskogar skulle räknas och alltså, så snart innehavaren det önskade, enligt i kungörelsen lämnade föreskrifter skulle kunna utan vidare behandlas även till ädlare verk anslagna skogar, ehuru rekognitionsskogens ägare därför ej utgjordes. Då det tydligen betraktades såsom en på privilegium grundad rättighet för innehavaren av dylik skog att få behålla den under sålunda tillförsäkrade villkor, ansågs innehavaren ej behöva, på sätt i

kungörelsen beträffande övriga skogar avsågs, finna sig i att få sina rättigheter till dem begränsade. Vid sådant förhållande och med hänsyn även till vad, på sätt nedan angives, sedermera förekom rörande dessa skogar synes det i varje händelse ligga närmast till hands att antaga, att ständerna icke heller avsett att för sin del frånsäga sig sin provningsrätt, huruvida de kunde »vilja i någon sådan författning därom ingå», som ett avhållande av kronans äganderätt enligt för rekognitionsskogarna i allmänhet stadgade villkor skulle innebära.

Genom kungl. brevet den 31 mars 1824 blevo, jämlikt av rikens ständer därom fattat beslut, bruksägarna berättigade att, utan avseende på tiden, när de sig anmält, skatteköpa den för bruken bibehållna skog.

Dessförinnan hade på given anledning genom kungl. brev den 30 juni 1820 kammarkollegium anbefallts att tillsvidare innehålla med alla åtgärder i fråga om skattläggning och indelning av hemman, som vid bergmästarundersökning befunnits nödig för bruk.

Angående den ordning, vari de åsyftade skatteköpen skulle ske, har 1811 års kungörelse i denna del ansetts syfta på kungl. brevet den 10 oktober 1793, kungjort genom kammarkollegii cirkulär den 29 samma oktober, och vari stadgats, att tio års kronovärderingsräntor »skulle bliva lösningspriset i Sverige, dock på det sätt att å ena sidan landshövdingen, i fall han funne en eller annan lägenhet vara mera värd, då därå skulle låta anställa värdering till bevakande av kronans rätt, och å andra sidan, att de av allmogen, som trodde förenämnda lösningspris vara för dyrt, skulle vara obetaget att på det förra vanliga sättet igenom värdering skatterättigheten sig förvärva». Den befogenhet att till bevakande av kronans rätt låta anställa skattevärdering, då anledning därtill gaves, vilken sålunda tillagts landshövdingen, har på grund av den för kammarkollegium gällande instruktion ansetts tillkomma även kollegium.

Genom kungl. förordningen den 22 december 1898 om upphävande av rekognitionshemmans oskiljaktighet från de bruk, varunder de lyda, har sedermera stadgats, att vad i särskilda författningar funnes i fråga om skatteköp av så kallade rekognitionshemman föreskrivit därom, att hemmanen alltid skulle vara oskiljaktiga från de bruk, varunder de lydde, skulle upphöra att gälla; och skulle i följd därav förbehåll om sådana hemmans oskiljaktighet från bruken icke intagas i skatteköpebrev, som hädanefter utfärdades.

Denna förordning tillkom med anledning av riksdagens skrivelse den 12 maj 1898, däruti riksdagen anmälde, hurusom riksdagen för sin del fattat berörda beslut, sedan talan å kronans vägnar väckts mot åtskilliga ägare av rekognitionshemman med påstående, att hemmanen i

följd därav att bruk nedlagts eller hemman skilts från bruk skulle återfalla till kronan, men högsta domstolen genom ett flertal den 8 juni 1897 meddelade domar förklarar, att återvisningsrätt i sådana fall icke ägde rum och förty ogillat kronans talan.

Jag har i annat sammanhang framhållit de skäl, som synas gälla för att skatteköp tillsvidare icke borde i allmänhet medgivas.

Anser man emellertid anledning icke finnas att överhuvud bibehålla skatteköpsrätten i dess nuvarande form till jord av krono natur, lära särskilda skäl gälla för inställande av skatteköpen med avseende å de skogsområden, som kunna skatteköpas jämlikt 1811 års förut berörda kungörelse. Konstitutionellt och juridiskt sett lära andra hinder icke möta för inställande av dessa skatteköp, där ej för särskilt fall särskilda skäl för ett annat förfaringssätt kunna hava tillkommit, än som förefinnas beträffande skatteköpen i övrigt och varom jag i annat sammanhang uttalat mig.

Rörande frågan om fortfarande förefintligheten av skogar, vara 1811 års författning kan anses tillämplig och vilka icke blivit enligt samma författning indelade och skattesålda, har kammarkollegium i ett den 17 april 1919 avgivet utlåtande till riksdagens andra lagutskott, till vilket utlåtande jag här nedan återkommer, upplyst, att collegium saknar möjlighet att lämna någon fullt exakt upplysning, huruvida ännu kvarstå några dylika skogar, *beträffande vilka ansökning om skatteköp ännu icke anhängiggjorts*. Collegium har emellertid ifrågasatt, huruvida icke redan möjligheten av att numera ett skatteköpsanspråk skulle kunna framställas mot kronan med stöd av 1811 års författning, borde föranleda, att densamma för dylikt fall uttryckligen sattes ur kraft.

Vad däremot anginge frågan, huruvida hos vederbörande ämbetsmyndighet vore anhängiga ärenden om skatteköp enligt 1811 års författning, har kammarkollegium upplyst, att för närvarande endast *ett* sådant ärende vore anhängigt, nämligen om *skatteköp under Tunabergs kopparverk* av vissa genom skattläggning enligt berörda författning uppkomna hemman å *Tuna bergslags allmänning* i Södermanlands län.

I detta ärende har förekommit följande:

Genom utslag den 5 juli 1757 tillerkände bergskollegium delägarna i Tunabergs kopparverk i Södermanlands län, så länge det upprätthölles och på bergsvis dreves samt skogsunderstödet behövdes, nyttjanderätten till hela den allmänning, som — förutom en för Näfvevarns styckebruk avskild rekognitionsskog och vissa enskild person tillhöriga lägenheter — av ålder benämnts *Tuna bergslags allmänning*, varunder även inne-

*Tuna
bergslags
allmänning.
Utbrytning
av mark för
Tunabergs
kopparverk.
Skattlägg-
ning m.m.*

fattades viss vid gränsen till Östergötlands län belägen skogstrakt, att därav tillika med de därvarande oskattlagda torpen till kopparverkets drift och fortsättande sig betjäna, dock med rätt för de på allmanningen belägna skoglösa hemman och torp att därstädes efter utsyning erhålla skog till husbehov.

Efter ansökning av ägarna till nämnda kopparverk förklarade Kungl. Maj:t genom resolution den 30 maj 1879 dem berättigade att, i den ordning nådiga kungörelsen den 4 februari 1811 jämte övriga om användande av de bruken och bergverken upplåtna rekognitionsskogarna utfärdade författningar föreskreve, efter skedd skattläggning till skatte lösa så stor del av allmanningen, som, sedan de till skogsfång därifrån berättigade hemman och lägenheter erhållit däremot svarande skogsmark, kunde vara för verkets behov erforderlig.

Genom ett av *kammar- och kommerskollegierna den 26 februari 1889 meddelat utslag* gillades och fastställdes till efterrättelse de åtgärder, som vid sådan *bergmästarundersökning*, som finnes föreskriven i berörda kungörelse den 4 februari 1811, den 8 och 9 september 1885 hållits och den 16 december samma år avslutats å Tunabergs allmanning, och vilken avsåg upprättande av förslag till utbrytning av mark för rätt för Tunabergs kopparverk till skogsfång å allmanningen. Vid denna undersökning blev antaget, att till *hemman* om ett mantal skulle utläggas vederlagsmark till det omfång, att marken lämnade årligen 30 storfamnar ved å 100 kubikfot fast massa, till hemman om $\frac{1}{2}$ mantal mark för 18 famnar, till hemman om $\frac{1}{4}$ mantal mark för 14 famnar och till hemman om $\frac{1}{8}$ mantal mark för 11 famnar samt torp eller odling mark för 8 famnar; varefter, såvitt nu är i fråga, *skogstilldelningen* verkställdes sålunda, att *536 hektar 49,5 ar* med beräknad avkastning av 272,0016 famnar skulle tillfalla följande torp och odlingar å Tunabergs allmanning, *som av kopparverkets ägare innehades* och vore att betrakta såsom från verket oskiljaktiga, nämligen: Bärskär Lilla, Bergmanstorp eller Åbacken, Bråten eller Andreberg, Gjutartorp eller Juterjans, Gölma, Hökhult, Jegershyttstugan eller Lilla Jegershyttan, Johannisberg, Kovik eller Kovikstugan, Kungstorp, Källhult Stora, Kungshamn, Långbro, Mörkstugorna eller Mörkstugan, Rockbo eller Rockebo, Skara Lilla eller Skarastugan, Skinbyxtorp eller Skinbyxstugan, Stenstugan, Torskhult Lilla, Överbostugan, Aspdalen Lilla, Damändan, Enstaka, Haglundstorp, Hjälkhyttstugan och Skärgårdskärr samt Gölstugan, Damstugan, Damkärret, Eriksberg, Haglund, Hagstugan, Nybygget och Nystugan, *vilka sistnämnda åtta torp dock enligt vad i utslaget anmärkes »först under innevarande århundrade upp-tagits»*; till kopparverket skulle anslås *1,095 hektar 71,1 ar* med en av-

kastning av 526,3292 famnar, »vilket (kopparverket), såsom icke grundat på köpekol ansågs behöva ända till 558,74 famnar» enligt följande beräkning:

för årlig tillverkning av 53.55 centner koppar	403.34 famnar
navarväsning	22.40 »
underhåll av gruvebyggnader och hytta	25.— »
vedbrand till 18 arbetare	90.— »
underhåll av bostäder åt dessa	18.— »
	Summa famnar 558.74.»

Enligt instrumenten för de skattläggningsförrättningar av den 22 och 23 oktober samt den 14 november 1891 och den 14 juli 1894, vilka föregingo *kammarkollegii utslag den 12 oktober 1908 angående skattläggning* av den åt Tunabergs kopparverk bibehållna del av Tunabergs allmanning, företeddes därvid särskilda kartor över utstakningen och rörläggningen av de särskilda vederlagsmarkerna, å vilka kartor tecknats vederbörande häradsrätts bevis av den 20 februari 1891, att utstakningen vunnit laga kraft. Därjämte antecknades, att de 34 till kopparverket hörande allmanningstorpen, vilka genom förutnämnda 1889 års utslag fått 536,495 har *skogsmark* sig tilldelade, efter uppmätning och uträkning befunnits innehålla 942 har 20,8 ar. Sistnämnda areal var enligt instrumenten fördelad i följande ägoslag:

	Åker	Äng	Skogs- och betesmark	Ljnpediment	Summa hektar
Hjälkhyttan nr 2	11.8553	—	112.8609	12.3119	136.0281
Långbro nr 1	32.4806	33.3846	232.5929	0.3594	298.8175
Kungstorp nr 1	18.7726	9.1238	151.0665	0.0031	178.9655
Kungshamn nr 1	34.3658	2.1690	251.4726	40.3745	328.3819
Summa hektar	97.4743	44.6769	747.9929	53.0489	942.1930

Härutöver antecknades såsom »rekognitionsskogsanslag» för följande hemmansdelar nedan angivna areal:

Bihang till urtima riksdagens protokoll 1919. 1 saml. 12 häft. (Nr 14.) 2

	Skog	Impediment å skogsmarken	Summa hektar
Hjälkhyttan nr 2	190.6673	3.2797	193.9370
Långbro nr 1	339 8570	17.2392	357.0962
Kungstorp nr 1	571.2203	39.6001	610.8204
Kungshamn nr 1	—	—	—
Summa hektar	1,101.7346	60.1190	1,161.8586

Den sammanlagda areal, som ingick i skattläggningen utgör sålunda enligt instrumenten:

	Åker	Äng	Skog (och betesmark jfr ovan)	Impediment	Summa hektar
Hjälkhyttan nr 2	11.8553	—	303.5182	15.5916	330.968
Långbro nr 1	32.4806	33.3846	572.4499	17.5986	655.927
Kungstorp nr 1	18.7726	9.1233	722.2868	39,6032	789.794
Kunghamn nr 1	34.3658	2.1690	251.4726	40.3745	328.388
Summa hektar	97.4743	44.6769	1,849.7275	113.6679	2,104.077

I anslutning härtill blev enligt kammarkollegii berörda utslag den 12 oktober 1908 »angående skattläggning å den åt Tunabergs kopparverk bibehållna del av Tunabergs allmänning i Tuna och Tunabergs socknar» ovannämnda torp och skogsägor under följande namn och särskilda hemmansdelar indelade, nämligen hemmanet *Hjälkhyttan nr 2*, i Tuna socken med torpen Nybygget, Hjälkhyttstugan, Stora Källhult, Hagalund och Stora Damändan såsom stomme till den del av norra skogsskiftet, som vore belägen mellan lägenheterna Skogsby och gränsen mot Jönåkers härads allmänning, utgörande i areal 330,968 hektar och uppskattat till sju sextondels mantal med ränta, hemmanet *Långbro nr 1* i Tunabergs socken, med torpen lilla Bärskår, Långbro, Skinbyxtorp, Skärgårdskärr, Johannisberg, Hagstugan, Aspdalen, Lilla Jegershyttan, Gölma, Glöstugan, Enstaka, Överbostugan och Nystugan såsom stomme till däri återstående delen av norra skogsskiftet, vilket hemman, i areal utgörande 655,927 hektar uppskattats till två och sju sextiofjärdedels mantal med ränta, hemmanet *Kungstorp nr 1* i Tunabergs socken, med torpen Kungstorp,

Stenstugan, Gjutaretorp, Eriksberg, Damstugan, Rockebo, Damkärret och Bergmanstorp såsom stomme till hela södra skogsskiftet, vilket hemman, i areal utgörande 789.797 hektar, uppskattats till ett och ett trettio-tvåändels mantal med ränta, hemmanet *Kungshamn nr 1* i Tunabergs socken, omfattande torpen lilla Torskhult, Haglundstorp, Kungshamn, Hökhult, Kovik, Mörkstugan, Lilla Skara och Bråten, eller Andreberg, vilka, såsom belägna i yttersta östra änden av allmanningen på cirka 1.5 nymils avstånd från de kopparverket tilldelade skogsskiftena, skulle skattläggas utan del i nämnda skiften; varande detta hemman, som i areal innehöle 328.388 hektar, uppskattat till femton sextondels mantal med ränta.

Det framgår alltså, att, medan enligt 1889 års förutberörda utslag kopparverket och de till detsamma hörande torpen ansetts behöva en sammanlagd skogsareal av 1,632.20 hektar, bekommo de vid skattläggningen 1,849.72 hektar. Skillnaden i areal har måhända vid denna tid utgjort betes- eller hagmark. Den bristande överensstämelsen mellan vissa arealer enligt 1889 års förutberörda utslag och skattläggningsinstrumenten har förklarats av den noggrannare uppmätningen och rågångsutstakningen. Vad särskilt angår impediment å skogsmarken har upplysts, att desamma vid skattläggningen blivit för knappt upptagna samt att vid skedd skogsindelning vederbörande jägmästare beräknat dem till 671.97 hektar.

Genom berörda utslag den 12 oktober 1908 lät kammarkollegium bero vid nämnda skattläggning med iakttagande av vissa mot densamma framställda anmärkningar samt fastställde de av ifrågavarande allmänningsdel uppkomna hemman till ovannämnda namn, nummer och mantal ävensom till vissa angivna räntor, varjämte kammarkollegium genom samma utslag förklarade, att, sedan kopparverkets ägare, vilka anhållit att få till skatte lösa de genom skattläggningen uppkomna hemmanen, å vederbörlig ort inbetalat stadgade skatteköpeskillingar, kollegium ville på därom i behörig ordning gjord anmälan utfärda skattebrev å hemmanen.

Dessförinnan hade Kungl. Maj:t 1899 uppdragit åt kammaradvokatfiskalsämbetet att å Kungl. Maj:ts och kronans vägnar mot kopparverkets ägare utföra den talan, vartill vissa angående verkets drift upplysta förhållanden föranledde. Vederbörande bergmästare hade nämligen i ett den 9 januari 1896 avgivet yttrande meddelat, att kopparverket, såväl gruva som smältverk, till följd av brist under flera år på arbetsvärd malm befunde sig i ett tämligen förfallet skick, och att en grundlig restaurering erfordrades, om en ordentlig kopparverksdrift åter skulle

*Kgl. Maj:ts
dom den 19
mars 1908.*

komma till stånd; *att* vid kopparverket, som väl borde innefatta både gruvor och smältverk, allt arbete visserligen icke under något år legat nere, ehuru arbetet sedan början av 1800-talet drivits i mycket ringa omfattning, *att* emellertid vid kopparsmältverket tillverkning efter år 1887 ägt rum endast under år 1895, *samt att* kopparverkets framtida bestånd, såvida därmed skulle avses en verklig och fortfarande kopparproduktion, vore beroende av resultatet av de undersökningsarbeten efter brytvärda fyndigheter, som enligt uppgift skulle komma att verkställas. I anledning härav anhängiggjorde advokatfiskalsämbetet rättegång mot kopparverkets ägare med yrkande, att, som med avseende å nyssnämnda upplysta förhållanden verkets ägare måste anses hava förverkat sin rätt till ifrågavarande allmänning, verkets ägare måtte varda ålagt att till kronans fria disposition genast avträda den åt kopparverket upplåtna delen av allmänningen.

Genom Kungl. Maj:ts dom den 19 mars 1908 ogillades kronans i saken förda talan, (tre justitieråd mot tre, vilka senare biföllo kronans talan), »emedan berörda av kammar- och kommerskollegierna den 26 februari 1889 meddelade utslag, varigenom ägarna av kopparverket i den av Kungl. Maj:t föreskrivna ordning erhållit rättighet att skatteköpa viss del av allmänningen, vunnit laga kraft, samt den omständigheten att de enligt bergskollegiets utslag den 5 juli 1757 gjorda förutsättningar och givna villkor för nyttjanderättsupplåtelsens bestånd i ett eller annat avseende saknades eller eftersatts, icke kunde leda därtill, att rättigheten till den för kopparverket enligt kammar- och kommerskollegiernas berörda utslag bibehållna del av allmänningen förverkats, utan ägarnas av kopparverket rätt till skatteköp måste anses hava på grund av detta utslag med bindande verkan avgjorts efter de förhållanden, som vid undersökningen antagits vara för handen».

Efter det Näfvekvärns bruks aktiebolag såsom ägare av kopparverket i skrivelse den 27 april 1909 hos kammarkollegium anhållit om besked rörande rätta beloppen av skatteköpeskillingarna för ifrågavarande hemman samt meddelande om vad bolaget vidare hade att iakttaga för vinnande av skattemannarätt till desamma, beslöt kammarkollegium den 26 augusti 1909, att bolaget skulle meddelas det besked, att skatteköpeskillingen utgjorde, beräknad till sex års ränta efter kronovärde, för hemmanet Hjälkhyttan nr 2 femtiotre kronor 8 öre, för hemmanet Långbro nr 1 tvåhundrafemtiotre kronor 87 öre, för hemmanet Kungstorp nr 1 etthundratjugufem kronor 19 öre och för hemmanet Kungshamn nr 1 etthundratolv kronor 60 öre, vartill komme avgifter till Vadstena krigs-

Ansökan om
skatteköp
m. m.

manshuskassa med 6 procent av skatteköpeskillingarna, samt att, i avseende å vad iakttagas borde för vinnande av skattemannarätt, vederbörande hade att ställa sig till efterrättelse vad nådiga kungörelsen den 4 februari 1811 samt övriga om användande av de bruken och bergverken upplåtna rekognitionsskogarna utfärdade författningar därutinnan föreskreve.

Med skrivelse den 14 september 1909 överlämnade därefter Kungl. Maj:ts befallningshavande i Södermanlands län till kammarkollegium ej mindre två levereringsreversal, utvisande, att bolaget den 13 september 1909 i riksbankens avdelningskontor i Nyköping insatt å statsverkets giroräkning skatteköpeskillingar för ifrågavarande hemman med tillhoppa 544 kronor 74 öre jämte därå belöpande avgifter till Vadstena krigsmanshuskassa med 32 kronor 68 öre, än även ansökning av bolaget att erhålla skattebrev å hemmanen.

Genom utslag den 10 mars 1910 anmodade emellertid kammarkollegium, utan avseende å bolagets sistnämnda ansökning, såvitt densamma åsyftade att åt bolaget allenast mot de inlevererade beloppen, motsvarande 6 gånger kronovärdet av omförmälda hemmans genom skattläggning bestämda grundräntor, förvärva skattemannarätt till hemmanen, Kungl. Maj:ts befallningshavande att låta enligt nådiga förordningen den 19 september 1723 huru med de hemman och kronolägenheter, som till skatte försäljas, förhållas skall samt nådiga brevet den 18 juni 1754, kungjort genom kammarkollegii cirkulär den 19 september 1754, anställa skattevärdering å hemmanen samt att jämte eget utlåtande till kammarkollegium insända skattevärderingsinstrument tillika med övriga handlingar för den ytterligare åtgärd, som kunde på kammarkollegium ankomma.

Sedan bolaget hos Kungl. Maj:t anfört besvär över kammarkollegii nyssnämnda utslag under yrkande, att Kungl. Maj:t måtte med undanröjande av utslaget förklara bolaget hava fullgjort vad för erhållande av skattebrev å ifrågavarande hemman ålegat bolaget samt förty återförvisa ärendet till vederbörande myndighet med förständigande att för bolaget utfärda de sökta skattebreven, fann regeringsrätten genom utslag den 23 mars 1912 ej skäl att göra ändring i det överklagade utslaget.

Därefter uttog bolaget stämning å Kungl. Maj:t och kronan vid vederbörande häradsrätt och anförde: Såväl enligt ovannämnda nådiga kungörelse den 4 februari 1811, vilken vore i förevarande fall tillämplig, som enligt kammarkollegii ovanberörda, den 26 augusti 1909 meddelade beslut skulle skatteköpeskillingarna för omförmälda hemman utgöra sex års räntor, beräknade efter kronovärdet, och genom sistberörda beslut

Kgl. Maj:ts
dom den
29 december
1917

hade skatteköpeskillingarna jämväl blivit fastställda till vissa belopp. Då bolaget inbetalt de sålunda stadgade skatteköpeskillingarna, yrkade bolaget, att Kungl. Maj:t och kronan måtte förpliktas att för bolaget utfärda och till bolaget utlämna behöriga skattebrev å samma hemman.

Häradsrätten fann genom utslag Kungl. Maj:t och kronan skyldig utfärda och tillhandahålla bolaget skattebrev å hemmanen. Svea hovrätt yttrade i dom i saken, att, enär i målet vore tvist om villkoren för skatteköp av omförmälda hemman, men tvist av sådan beskaffenhet icke tillhörde allmän domstols bedömande, alltså och då följaktligen häradsrätten icke bort till prövning upptaga bolagets talan, bleve häradsrättens berörda utslag undanröjt.

Kungl. Maj:t har genom dom den 29 december 1917 fastställt hovrättens dom.

*Förläknings-
förslag vid
1917 års
riksdag.*

Innan högsta domstolen meddelat sin nämnda dom den 29 december 1917, hade emellertid Kungl. Maj:t i proposition den 4 maj 1917 på grund av förekomna omständigheter föreslagit riksdagen medgiva *ej mindre*, att nu ifrågavarande hemman finge till Näfvekvärns bruks aktiebolag under skattemannarätt försäljas mot en förlikningsvis bestämd köpeskillning av 584,891 kronor 18 öre att av bolaget kontant gäldas den 2 januari 1918, då ifrågavarande fastigheter finge av bolaget tillträdas, samt på de av föredragande departementschefen i övrigt tillstyrkta villkor, *än även* att den inflytande köpeskillingen finge användas till inköp för kronans räkning av skogbärande eller till skogsodling tjänlig mark. De dåvarande arrendatorerna av torpen Långbro, Nystugan och Lilla Torskult skulle bolaget tillförbindas att låta av billighetsskäl under deras och efterlevande makes livstid kvarsitta odrivna. Därutöver ansåg sig dåvarande departementschefen icke kunna understödja av åtskilliga torp-innehavare gjorda framställningar, att av dem brukade torp måtte vid eventuell försäljning av hemmanen till bruket fränkiljas och bibehållas med ständig besittningsrätt för dem och deras efterkommande.

I anledning av ifrågavarande proposition väcktes inom andra kammaren följande motioner, nämligen:

dels nr 485 av herr Hage, i vilken motion hemställdes, att riksdagen måtte besluta att avslå den kungl. propositionen under uttalande, att den måtte undergå omarbetning i den riktning, att lägenheterna måtte, vid försäljning till bolaget av egendomen i övrigt, fränkiljas och antingen försäljas till innehavarna eller under ständig besittning för dem och deras arvingar upplåtas, men under bägge alternativen på sådant sätt, att tillgång till nödig hushållsskog tillförsäkrades lägenhetshavarna;

dels nr 486 av herr Karlsson i Fjäl, varuti yrkades,

1) att vid försäljningen av ifrågavarande hemman måtte för kronans räkning undantagas de i desamma ingående 34 torplägenheterna för att, antingen med äganderätt eller med stadgad åborätt, upplätas till sina brukare,

2) att, för den händelse det i alternativ 1 gjorda yrkandet ej skulle av riksdagen bifallas, riksdagen måtte besluta, att torpen Långbro, Nystugan och Lilla Torskhult måtte undantagas från försäljningen för att med äganderätt eller stadgad åborätt upplätas till nuvarande torpinnehavare;

dels ock nr 491 av herr Lindhagen, vari hemställdes, att riksdagen ville

1) avslå propositionen nr 356 om Tuna bergslags allmännings skatteförsäljning och i samband därmed förklara, att 1879 års olaga administrativa förläning av skatteköpsrätt till densamma icke kunde av riksdagen godkännas; och

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att allmänningen måtte av statsverket omedelbart övertagas till förvaltning i överensstämmelse med bestämmelserna i 1898 års förordning om de till bergshanteringens understöd anslagna skogar, ävensom tillse, att de å allmänningen befintliga torp och jordbrukslägenheter bleve upplätta under arrende på ett för vederbörande brukare rättvist och betryggande sätt.

Uti sitt häröver avgivna utlåtande, nr 95, hemställde jordbruksutskottet: 1) att riksdagen måtte medgiva *dels* att ifrågavarande hemman med undantag av de till hemmanet Långbro nr 1 hörande torpen Långbro och Nystugan samt det till hemmanet Kungshamn nr 1 hörande torpet Lilla Torskhult med deras i skattelängden angivna områden finge till nämnda bolag under skattemannarätt försäljas mot en köpeskillning av 584,891 kronor 18 öre, att av bolaget kontant gäldas den 2 januari 1918, då ifrågavarande fastigheter finge av bolaget tillträdas samt i övrigt på de av föredragande departementschefen tillstyrkta villkor, *dels* att den inflytande köpeskillningen finge användas till inköp för kronans räkning av skogbärande eller till skogsodling tjänlig mark, *dels ock* att förenämnda tre torp finge till de nuvarande innehavarna föryttras enligt de grunder, som gälla om egnahemsupplåtelser å kronodomäner; 2) att omförmälda motioner, i vad de icke blivit besvarade genom utskottets under punkt 1 gjorda hemställan, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Uti en vid berörda utlåtande fogad *reservation* anförde herrar *Hamilton* m. fl., att de ansett, att utskottets motivering och hemställan bort hava följande lydelse:

»Sedan år 1913 står Tuna bergslags allmänning jämlikt föreskrift

i kungl. förordningen angående förvaltningen av statens till bergshanteringens understöd anslagna skogar den 25 maj 1898 under skogsstatens omedelbara vård och förvaltning. Skogens avkastning disponeras av Tunabergs kopparverks ägare såsom nyttjanderättsinnehavare för kopparverkets behov och till husbehovsvirke för de å allmanningen belägna torpen. Överskjutande avkastning försäljes, och inflytande belopp synas bära tillgodoföras statsverkets skogsmedel. Torpen å allmanningen utarrenderas numera av vederbörande överjägmästare och bolaget gemensamt och arrendebeloppen delas lika mellan kronan och bolaget.

Å allmanningen funnos vid dess skattläggning år 1894 34 torp, spridda runt om i skogsmarken.

Av de till utskottet överlämnade handlingarna i ärendet framgår, att innehavarna av 14 torplägenheter å allmanningen gjort framställningar, att deras torp måtte undantagas från försäljningen och upplåtas åt dem.

Dessa framställningar hava endast så till vida beaktats, att i överenskommelsen med bolaget intagits förbehåll, att nuvarande arrendatorer av torpen Långbro, Nystugan och Lilla Torskhult och deras eventuellt efterlevande hustrur skulle äga att under sin livstid kvarsitta odrivna å torpen.

Enligt departementschefens utsago sakna dessa framställningar allt rättsligt stöd. Billighetsskäl synas dock i varje fall synnerligen starkt tala för, att kronan, som nu går att avhända sig den sista allmänningsskog, som torde komma att försäljas enligt grunderna i kungl. kungörelsen den 4 februari 1811, i största möjliga utsträckning behjärtar innehavarnas å dessa torplägenheter intressen och söker bevara lägenheterna åt dem. Vad Kungl. Maj:t i sådant avseende föreslagit synes uppenbarligen vara otillfredsställande.

I avseende på nämnda tre torp föreligga, såsom i herr Karlssons i Fjäl motion framhålles, alldeles särskilda skäl för att söka bevara dem åt de släkter, som beträffande Lilla Torskhult sedan slutet av 1600-talet samt Långbro och Nystugan åtminstone från senare hälften av 1700-talet innehaft och brukat torpen.

Beträffande återstående torp föreligga visserligen ej så ömmande förhållanden. Men ej mindre än 5 av dessa hava innehafts av de nuvarande brukarna och deras förfäder i över 50 år och 4 i över 20 år. 3 torp hava innehafts av samma släkt i över 10 år och 13 under en tid mellan 2 och 8 år.

Kungl. Maj:t har enligt utskottets förmenande vid uppgörelsen med bolaget tagit allt för ringa hänsyn till torpinnehavarnas intresse att på

ett eller annat sätt tryggas vid sina torp. Redan av denna anledning anser sig utskottet icke kunna tillstyrka bifall till propositionen, utan förmenar utskottet, att underhandlingar böra ånyo upptagas med bolaget i syfte att så många torp som möjligt och i främsta rummet torpen Långbro, Nystugan och Lilla Torskhult må undantagas från försäljningen för att under en eller annan form upplåtas till nuvarande innehavare. Därest detta skulle komma att medföra uppoffringar för kronan, vilka icke stå i skäligt förhållande till de fördelar, som därmed avses, synas torpinnehavarna i varje fall böra vid en ny uppgörelse kunna beredas större trygghet vid sina torp än den rätt till odrivenhet, som nu föreslagits beträffande allenast tre torp.

Då utskottet således av nu anförda skäl anser sig ej kunna tillstyrka propositionen, saknar utskottet anledning att ingå i närmare prövning, huruvida den föreslagna köpeskillingen må anses skälig eller ej.

Beträffande det i punkt 1 av herr Lindhagens motion framställda förslaget rörande skatteköpsrätten till Tuna bergslags allmänning, så har utskottet med hänsyn till den knappa tid, som stått utskottet till buds vid behandlingen av nu ifrågakvarande motion, icke ansett sig kunna ingå på prövningen av detta spörsmål.»

Under åberopande av vad sålunda anförts, hemställdes i reservationen, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition ej måtte av riksdagen bifallas.

Första kammaren biföll utskottets hemställan, varemot andra kammaren biföll ovan omförmälda reservation med den ändring, att i mom. 2) av reservanternas hemställan närmast efter orden »hemställan icke», inskötos orden »för närvarande», varjämte i fråga om motiveringen beslöts, att till vad i den av herr Hamilton m. fl. avgivna reservation yttrats angående herr Lindhagens motion måtte fogas: »och bör därför även dessa spörsmål göras till föremål för allvarligt övervägande vid ärendets eventuella förnyade omprövning».

Då kamrarna sålunda fattat stridiga beslut, kom alltså frågan att förfalla.

Med anledning av ovanberörda av kammarkollegium den 10 mars 1910 meddelade och av Kungl. Maj:t den 23 mars 1912 fastställda utslag förordnade länsstyrelsen den 30 maj 1912 kronofogden i Nyköpings fögderi att med biträde av häradsskrivaren i fögderiet, förste lantmätaren i länet och jägmästaren i reviret samt två nämndemän verkställa den anbefallda skattevärderingen. Med skrivelse den 10 mars 1919 överlämnade skattevärderingsnämnden till länsstyrelsen instrument över förrättningen, de därvid förda protokollen samt övriga till ärendet hörande

Skattevärderingen.

handlingar; varefter länsstyrelsen med översändande av samtliga handlingar i ärendet i skrivelse till kollegium den 27 i samma månad anfört följande:

»Värderingsmännen hava enhälligt föreslagit ett värde å själva marken av 145,543 kronor 68 öre, varifrån, likaledes enhälligt, medgivits avdrag med 7,990 kronor för vissa åbyggnader, och har länsstyrelsen icke något mot värderingen i denna del att erinra.

Beträffande däremot värdet å skogen hava olika meningar gjort sig gällande inom nämnden, i det flertalet stannat vid ett värde, som av jägmästaren i reviret åsatts vid värdering i september 1918, under det jägmästaren ansett värdet med hänsyn till sedermera inträdda ändrade konjunkturen böra höjas, på sätt i avgiven reservation närmare angivits. Då jägmästarens senaste värdering visar, att en del pris stigit och en del andra sjunkit, och då det torde vara omöjligt att vid en värdering sådan som denna följa prisförändringarna från dag till dag, samt de i september 1918 föreslagna och nu av nämndens flertal godtagna prisen torde få anses giva ett värde, som fullt uppgår till skogens verkliga värde vid uthålligt bruk, anser sig länsstyrelsen för sin del böra ansluta sig till det av nämnden i denna del antagna värdet 1,718,718 kronor.

Mot de härifrån medgivna avdragen 126,898 kronor för ränteförlust och 14,429 kronor för virke till nybyggnader och reparationer har länsstyrelsen ej heller något att erinra.

I fråga om avdraget för årliga utgifter till husbehovsvirke, skatter samt förvaltning och bevakning, sammanlagt 6,282 kronor, delar länsstyrelsen reservantens uppfattning, att kapitaliseringen bör ske efter en räntefot av 5 för hundra och avdraget alltså bestämmas till 125,640 kronor.

Avdraget för kulturkostnader finner länsstyrelsen icke nog motiverat.

Med tillämpning av vad sålunda anförts kommer länsstyrelsen till följande värden:

marken	kronor	145,543: 68
skogen	»	1,718,718: —
	Summa kronor	1,864,261: 68,

varifrån skulle avgå ovan omförmälda

avdrag	kronor	7,990: —
	»	126,898: —
	»	14,429: —
	»	125,640: —
	eller tillhopa kronor	274,957: —

då återstående sammanlagda värdet skulle bliva 1,589,304 kronor 68 öre.

Vid erläggande av blivande skattesköpeskilling böra redan erlagda 544 kronor 74 öre få gå i avräkning, varjämte, om avgift till Vadstena krigsmanshuskassa skall utgå för hela köpeskillingen, erforderlig hänsyn till denna ytterligare utgift bör tagas vid skattesköpeskillingens slutliga fastställande.»

Jägmästaren i reviret Claes Häckner hade, med framhållande att värdet å ståndskogen borde sättas så nära i överensstämmelse med vid tiden för värderingens slutförande rådande förhållanden som möjligt, för sin del bestämt detta värde till 2,020,090 kronor.

Domänstyrelsen har i ett till kammarkollegium den 31 maj 1919 avgivet utlåtande i ärendet anfört följande: Domänstyrelsen den 31 maj 1919.

»Vad först värdet av timmerträden beträffar, har vid de olika uppskattningarna 1913 och 1914 av vederbörande förrättningsmän själva framhållits, att de då åsatta å-prisen varit för låga, och finner styrelsen detta vara med verkliga förhållandet överensstämmande. De timmerträden åsatta värdena hava således redan från början varit för låga. Vid sådant förhållande kan styrelsen ej finna den av jägmästaren Häckner angivna stegringen i timmerprisen från hösten 1913 till nuvarande tid vara för hög, även då det gäller å-prisen å timmervirke vid uppskattning av skogsegendomar, och ej endast dylika vid försäljning av mindre virkesposter. Det av jägmästaren Häckner beräknade priset å rot av 15 kronor per kubikmeter för timmerträd över 8" har således styrelsen ej något att erinra emot, utan anser detsamma vara fullt befogat i här föreliggande fall.

Beträffande vidare å-priset å props- och pappersved kan styrelsen ej heller här finna det av jägmästaren Häckner använda eller 12 kronor per kubikmeter fast mått å rot vara för högt i förhållande till nu i marknaden gällande priser.

Det bruttovärde å marken och ståndskogen, vartill reservanten kommit, anser sig därför styrelsen böra förorda.

Med tillämpning av vad styrelsen sålunda och för övrigt anfört kommer styrelsen till följande värde å allmännigen.

Marken	145.543: 68 kronor
Skogen	2.020.090: —
Summa brutto	2.165.633: 68 kronor

Avdrag.

Värdet av byggnader	7.990	kronor
Virke till nybyggnader och reparationer	14.429	>
Ränteförlust under en beräknad avverkningstid av tio år för överårig skog	153.547	>
Husbehovsvirkets värde	3.000: —	
Skatter	1.230: —	
Förvaltningskostnader	3.700: —	
	<u>7.930: —</u>	
Kapitaliserade efter 5 %	158.600	>
	<u>334.566</u>	kronor
Summa netto	1.831.067: 68	>

Vid skatteköpeskillings erläggande böra avgå redan av bolaget erlagda 544 kronor 74 öre. Skulle därjämte avgift för hela köpeskillingen utgå till Vadstena krigsmanshuskassa, bör hänsyn härtill tagas vid bestämmandet av det slutgiltiga ersättningsbeloppet.»

Frågan om kronans rätt till allmänningen.

Under 1918 års riksdag framställdes till mig inom andra kammaren en interpellation rörande bland annat åtgärder för bibehållande av Tuna bergslags allmänning åt staten.

I anledning härav anbefalldes bland andra myndigheter justitiekanslersämbetet att avgiva utlåtande med avseende fästat särskilt å frågan rörande omfånget och beskaffenheten av den rätt, som staten kunde äga till nämnda allmänning.

Då justitiekanslersämbetets den 11 juli 1918 sålunda avgivna utlåtande i vissa delar berör och anknyter sig till ett av kammarkollegii advokatfiskalsämbete i ovanberörda vid 1917 års riksdag behandlade förlikningsfråga den 31 december 1915 i nu förevarande hänseende avgivet yttrande, anser jag mig böra av vad advokatfiskalsämbetet därvid i denna del anförde här återgiva följande:

Kammarkollegii advokatfiskalsämbete 1915.

»Genom förut åberopade kungl. brevet av den 30 maj 1879 har bolaget berättigats att i *den ordning* nädiga kungörelsen den 4 februari 1811 jämte övriga om användande av de bruken och bergverken upplåtna rekognitionsskogarna utfärdade författningar föreskriva, efter skedd skatläggning till skatte lösa så stor del av allmänningen, som, sedan de till skogsfång därifrån berättigade hemman och lägenheter erhållit däremot svarande skogsmark, kan vara för verkets behov erforderlig».

Härvid må bemärkas, att den genom bergskollegii ovan omförmälda utslag av den 5 juli 1757 till ägarna av Tunabergs kopparverk upplåtna mark aldrig utgjort rekognitionsskog i detta ords mening enligt 1811 års berörda kungörelse. Av bland annat det i detta avseende i senare tid åberopade bergskollegii svar den 1 december 1750 till vederbörande bergmästare framgår, att 'under namn av rekognitionsskogar äro utan åtskillnad alla de allmänningar till förstående, vilka emot någon viss årlig vedergällning blivit bruken och bergverken underlagde'. Redan genom nådigt beslut den 29 oktober 1690 blevo 'alle Grufvor af ädlare Metall expresse' frikallade från skogsören eller rekognition av till dem upplåten kronans skog. Och genom nädiga brevet den 7 november 1690 hade förordnats, att 'Silfver- och Kopparverken ej skulle graveras med någon rekognitions erläggande för de allmänningsparker, som dem blifvit tilldelte'. Någon dylik avgift har ej heller blivit åsatt skogsmarken i fråga. Den omständigheten att genom ett föreliggande nådigt brev — av den 30 maj 1879 — blivit förklaradt, att i nu ifrågavarande fall skattelösen skulle få ske *i den ordning*, som omförmäles i kungl. kungörelsen den 4 februari 1811 jämte övriga angående användandet av de till bergverken och bruken upplåtna rekognitionsskogar utfärdade författningar, innebär sålunda icke något annat än som dessa ordalag angiva. Sistnämnda författning kan nämligen enligt ämbetets uppfattning icke omedelbart anses tillämplig

å ifrågavarande fastigheter, utan stodo, på sätt Kungl. Maj:ts proposition till 1873 års riksdag med förslag till den därpå grundade kungl. förordningen den 30 maj 1873 angående förvaltningen av statens till bergshanteringens understöd anslagna skogar utvisade, dessa skogar förut under bergsöverstyrelsens särskilda vård. Numera gäller för dem kungl. förordningen den 27 maj 1898 i samma ämne, varigenom nyssberörda förordning upphävd.

I 77 § regeringsformen bestämmes, huru dessa skogar må kronan avhändas. Regeringsformens härutinnan meddelade föreskrift om samtycke härför av riksdagen lär också, såvitt advokatfiskalsämbetet kunnat inhämta, blivit med undantag för Tunabergs kopparverk tillämpad. Redan i kungl. brevet till kammar- och kommerskollegierna den 8 december 1820 angående en till Bispbergs gruva begagnad skogstrakt förklarade Kungl. Maj:t — 'efter det om bolagets' (Bispbergs gruvbolag) 'behov och företrädesrätt blivit så undersökt som 1811 års nådiga kungörelse föreskrev' —: 'som Vi i Nåder ansett ifrågavarande Skogstrakt icke kunna såsom Recognitions skog betraktas, utan såsom en sådan Kronans Lägenhet, om vilken Vi emot 77 § Regeringsformen icke äge att utan Rikens Ständers samtycke förordna; Så have Vi, med bifall till Eder, Vårt och Rikets Bergs-Collegii i ämnet yttrade mening, i Nåder tillåtit, att samma Skogstrakt hädanefter som hittills får oförändrat begagnas av Bispbergs Gruve-Bolag intill nästinstundande Riksmöte, då Vi komme i tillfälle att, efter överläggning med Rikens Ständer, förordna, huru med sådana Skogar som ifrågavarande skall komma att därefter förfaras'. I bergskollegii cirkulär till bergmästarna den 29 mars 1824 heter det också: 'Uti nådig proposition till Rikets senast församlade Ständer har Kungl. Maj:t, i sammanhang med frågan om Recognitions Skogarnas lösande till Skatte, givit rikets ständer tillkänna, att bland de Skogar, varå undersökning och behandling i grund av 1811 års Kungl. Kungörelse om Recognitionsskogarnas användande blivit ifrågasatt, jämväl förekommit några Kronoskogor, som till särskilde Jerngruvor till deras behov, utan någon mera bestämd besittningsrätt, eller några därmed förknippade motsvarande skyldigheter upplåtits, och — — — varit i längre tid, enligt Kongl. Brevet den 11 december 1696, utan avgift till staten begagnade, i följd varav Kungl. Maj:t, som funnit dessa s. k. Gruve Skogar icke kunna bland Recognitions Skogar hänföras, utan vare sådana Kronoskogor, vilkas disposition på Rikets Ständers samtycke berodde, i nåder föreslagit Rikets Ständer, att stadga, att desse Skogar — — —'. Samma uppfattning ligger till grund exempelvis för flera riksdagens uttalanden angående Lövås silververk 1823, 1830, 1834—1835. I Kungl. Maj:ts proposition nr 30 till 1867 års riksdag angående skatteförsäljning av östra kronoallmännningen i Örebro län till Dylta svavelbruk uttalade föredragande departementschefen, att Kungl. Maj:t ser sig av stadgandet i 77 § regeringsformen förhindrad att bringa förhandlingarna i detta ämne till ett önskligt slut; såvida icke riksdagen samtycker, att i sammanhang därmed sistnämnda kronoskog må, efter behörig skattläggning, till bruksägaren under skattemannarätt försäljas'.

Kungl. Maj:t har i proposition nr 17 till 1872 års riksdag föreslagit riksdagen, att bland andra verk Tunabergs kopparverk skulle från och med år 1873 befrias från bergverkstiondes utgörande under villkor och förbehåll, att, sedan i den ordning kungl. kungörelsen den 4 februari 1811 jämte övriga om användande av de åt bruken och bergverken upplåtna rekognitionsskogor utfärdade författningar föreskriva skattläggning av Tunabergs bergslagsallmänning skett, verkets ägare åtnöjdes med ovillkorlig rätt till skattelösen av endast så stor del av nämnda

allmänning, som, sedan de till skogsfång därifrån berättigade hemman och lägenheter erhållit mot denna förmån svarande skogsmark, må vara för verkets behov erforderlig och därför från och med år 1873 utgöra den skatt, som bestämmes. I skrivelse den 15 maj sistnämnda år anmälde riksdagen, att riksdagen funnit sig icke böra bifalla vad sålunda föreslagits. I proposition till 1877 års riksdag nr 10 föreslog Kungl. Maj:t riksdagen bland annat, att Tunabergs kopparverk måtte från och med år 1878 befrias från bergverkstionde under villkor och förbehåll, att dess ägare inom 1878 års slut antingen till kronan avstode all rätt till Tuna bergslags allmänning eller och efter fulla värdet, sådant det vid behörig uppskattning kunde vara bestämt, till riksgäldskontoret erlade lösen för den del av allmanningen, som, sedan de till skogsfång därifrån berättigade hemman och lägenheter erhållit mot denna förmån svarande skogsmark, kunde verket tillkomma. I skrivelse den 24 maj sistnämnda år anmälde riksdagen, att riksdagen ansåg sig böra bifalla förevarande proposition, dock att, då värderandet av de delar utav bergslagsallmänningar eller övriga förmåner, vilka några bergverk skulle äga att mot utgivande av lösen bibehålla, möjligen icke alltid kan inom 1878 års slut verkställas, dessa bergverk böra berättigas att, även om de först under ett senare år skulle komma att fullgöra ifrågavarande lösningsskyldighet, få från och med samma år åtnjuta befrielse från bergverkstiondes utgörande.

I den med anledning av sistnämnda proposition utfärdade nådiga kungörelsen den 10 augusti 1877 angående upphörande av bergverkstionden förklarade emellertid Kungl. Maj:t, att vad däri stadgades icke skulle, förr än Kungl. Maj:t därom särskilt förordnade, gälla beträffande bland annat Tunabergs kopparverk. I stället förklarades genom nådiga brevet den 31 januari 1879 till kammar- och kommerskollegierna, att, då *Tunabergs kopparverk, Dylta svavelverk* m. fl. vägrat underkasta sig de för tiondes eftergivande stadgade villkor, hade Kungl. Maj:t funnit dessa verk böra bibehållas vid skyldigheten att utgöra tionde av tillverkningen. Då sedermera i trots av vad i ärendet förekommit (jämför reservationen till konstitutionsutskottets betänkande nr 7 1894) förutberörda nådiga brev den 30 maj 1879 utfärdades, förklarades detsamma grundat på en av verket gjord ansökning, varöver kammar- och kommerskollegierna redan den 23 november 1876 avgivit underdånigt utlåtande.»

Förvärvade nu kopparverkets ägare, enligt vad i sistnämnda nådiga brev angivits, äganderätt till åsyftade delar av allmanningen, innebure detta, att, om kopparverket nedlades, kronan utan det av riksdagen godtagna vederlaget skulle gå förlustig rätten till bergverkstionde från kopparverket. Berörda brev den 30 maj 1879 kunde alltså efter advokatfiskalämbetets mening, om man så ville, betecknas såsom ur två synpunkter inkonstitutionellt.

»Det är så långt ifrån», anför därefter vidare ämbetet, »att, såsom bolaget velat göra gällande, 1898 års förutnämnda förordning angående förvaltningen av statens till bergshanteringens understöd anslagna skogar ej skulle hava giltighet beträffande nu ifrågavarande fastigheter, att, såsom framgår av en vid 1895 års riksdag till dåvarande statsrådet och chefen för finansdepartementet framställd *interpellation* (se andra kammarens protokoll den 9 och 14 maj 1895), jämförd med ingressen till Kungl. Maj:ts proposition nr 63 till 1898 års riksdag med förslag till sistberörda förordning, det just var vissa framhållna missförhållanden å bland annat Tunabergs kopparverks allmänning, som föranledde interpellationen och därmed 1898 års ifrågavarande lagstiftning. Det har redan erinrats, hurusom i ett till trycket befor-

drat yttrande av kommerskollegium och domänstyrelsen av den 23 november 1896 redogjorts för den ifrågavarande skog, som upplåtits till Tunabergs kopparverk. Detta utlåtande åtföljde såsom bilaga det vid ärendets föredragning förda statsrådprotokoll, och fann föredragande departementschefen beträffande bland annat Tunabergs allmänning intet däremot att anmärka (prop. sid. 4) vare sig ur skogsårdens synpunkt eller 'med hänsyn till förhållandet mellan staten såsom ägare till skogarna och nyttjanderättshavarna'. Departementschefen uttalade då likasom i propositionen nr 24 till 1873 års riksdag i samma ämne, att 'ifrågavarande skogar äro att hänföra till de kronans egendomar, om vilka det i 77 § regeringsformen stadgas, att de skola förvaltas efter de grunder riksdagen därom föreskriver'. I propositionen framhölls vidare 'huruom nyttjanderättshavarnas anspråk på de till bergshanteringens understöd anslagna skogarnas begagnande, icke rimligen syntes kunna ställas lägre än att tillgodonjuta av dessa skogars avkastning så mycket, som verkligen tarvades för bergverksdriften jämte vad som erfordrades för att med inflytande försäljningsmedel bestrida kostnaderna för skogens förvaltning och vård'. Även i förutnämnda proposition till 1873 års riksdag nr 24 omnämnes i olika sammanhang Tunabergs allmänning såsom avsedd att lyda under den då föreslagna förordningen; och framhölls även i denna proposition, att 'den grundsatsen, att rättigheten till skogsfång betingades och begränsades av det verkliga behovet i sådant hänseende för själva den lägenhet, till understödande varav skogen blivit upplåten, i tillämpningen gjort sig gällande' och allt fortfarande borde gälla.

I 2 § i förutberörda nådiga förordning den 27 maj 1898 stadgas, att domänstyrelsen tillkommer att fastställa hushållningsplaner för dessa skogar att lända till efterrättelse vid skogens användande och förvaltning; ägande domänstyrelsen därjämte meddela de särskilda föreskrifter, som, i avseende å hushållningen med skogarna, kunna finnas nödiga. Av 7 § framgår, att nyttjanderättshavare ävensom andra utsyningsberättigade skola årligen före den 1 april hos bergmästaren, med företeende av materialförslag, anmäla sitt virkesbehov för året. Där flere nyttjanderättshavare eller andra utsyningsberättigade finnas, skall ombudet eller styrelsen för skogen till bergmästaren avgiva yttrande rörande de anmälda virkesbehoven. I 11 § stadgas, att, om, sedan de av bergmästaren godkända virkesbehoven blivit fyllda, någon ordinarie skogstillgång återstår, som, efter nyttjanderättshavares hörande, prövas icke vara erforderlig för fyllande av nästföljande års behov, äger domänstyrelsen att, på jägmästarens anmälan, förordna om överskottets försäljande i vederbörlig ordning. Domänstyrelsen åligger även att i nu angivna ordning draga försorg om tillgodogörandet av vindfallen och ståndtorr skog samt annan extra avverkning, där den icke, efter domänstyrelsens bestämmande, utbytes mot ordinarie avverkning, som då skall besparas.

Lika litet som kammar- och kommerskollegiernas utslag den 26 februari 1889 kan anses innebära, att den virkesmängd, som därvid för marktilldelningens verkställande beräknades åtgå till husbehov för de å allmänningen belägna till kopparverket hörande torpen, får utan avseende å det förefintliga behovet av husbehovsvirke för sagda ändamål för varje år uttagas, lika litet kan efter ämbetets uppfattning den omständigheten, att, ävenledes för utförande av områdestilldelningen, ett visst årligt virkesbehov för kopparverkets drift ansågs böra angivas, medföra, att bolaget erhållit rätt att årligen uttaga denna virkesmängd. Såväl i ena som i andra avseendet är för varje år rätten till virkesfångst enligt angivna

stadganden i nådiga förordningen den 27 maj 1898 inom ramen av den faktiska skogstillgången beroende blott av det årligen föreliggande och uppräisade faktiska behovet, vilket kan vara såväl större som mindre än det vid ett föregående tillfälle styrkta och då förefintliga.

I en till advokatfiskalsämbetet ingiven skrivelse av den 18 augusti 1903 upplyste vederbörande bergmästare efter undersökning, att under tiden 1898—1903 sammanlagt 47 ton lösbrutet berg uppfodrads ur Storgruvan, men att med undantag härför intet lösbrutet berg under sagda tid uppfodrads ur gruvan, utan kvarläge i densamma. För övriga gruvor å fältet syntes intet arbete hava verkställts under samma tider. Intet användbart smältverk finnes. I skrivelse till advokatfiskalsämbetet den 28 september 1906 upplyser vederbörande bergmästare, att med undantag av ett 50-tal ton såsom varande malmhaltigt har intet berg sedan ett 10-tal år uppfodrads'. Efter vad advokatfiskalsämbetet av vederbörande bergmästare inhämtat har ej heller sedermera någon malm uppfodrads ur ifrågakomna gruvor eller någon koppartillverkning vid verket förekommit; dock har enligt uppgift vissa kostnader av bolaget nedlagts på undersökningsarbeten i fälten. Någon sådan anmälan om virkesbehov för verket, som avses i 7 § av berörda nådiga förordning den 27 maj 1898 har enligt uppgift ej heller efter år 1889 inkommit till vederbörande bergmästare.»

*Justitie-
kanslersäm-
betet 1918.*

Justitiekanslersämbetet har i sitt berörda utlatande den 11 juli 1918 anfört bland annat följande.

I ett den 19 mars 1872 avgivet yttrande anmälde kommerskollegium och skogsstyrelsen, att åtskilliga till bergsbrukets understöd anslagna skogar finnes, vilka icke undergått den behandling, som föreskrivits i 1811 års kungörelse, och i denna förteckning upptogs jämväl Tuna bergslags allmänning.

Rekognitionsskog i den mening, att årlig vedergällning utgått för nyttjanderätten till skogen, synes Tuna bergslags allmänning aldrig hava varit.

Det torde dock kunna ifrågasättas, om icke denna allmänning det oaktat av myndigheterna ansetts falla under bestämmelserna i 1811 års berörda kungörelse.

Redan innan 1877 års riksdag hade emellertid kammar- och kommerskollegierna avgivit yttrande över en av kopparverkets ägare gjord anhållan om reglering, i den ordning kungörelsen den 4 februari 1811 föreskreve, på det att tillfälle måtte beredas att efter skattläggning lösa så stor del av allmänningen, som i 1872 och 1877 års propositioner angivits. Kollegierna framhöllo därvid, att kopparverkets ägare nu icke uppställde bergsverkstiondens eftergivande såsom villkor för den begärda regleringen och att kronan genom skattläggningen skulle i räntor och kronotionde erhålla inkomster av allmänningen.

Fullkomligt i enlighet med kollegiernas tillstyrkan utfärdades därefter, men först den 30 maj 1879 det i handlingarna omförmälda nådiga brevet, varigenom kopparverkets ägare berättigades att i den ordning nådiga kungörelsen den 4 februari 1811 jämte övriga om användande av de bruken och bergverken upplåtna rekognitionsskogarna utfärdade författningar föreskriva efter skedd skattläggning till skatte lösa så stor del av allmänningen, som, sedan de till skogsfång därifrån berättigade hemman och lägenheter erhållit däremot svarande skogsmark, kan vara för verkets behov erforderlig».

Av det anförda torde framgå, att detta brev icke kan anses i realiteten lederna 1877 års riksdagsbeslut under annan förutsättning, än att löseskillingen

skulle utgå annorledes än efter fulla värdet, sådant det vid behörig uppskattning kunde vara bestämt.

Med stöd av vissa Kungl. Maj:ts beslut, som synas vara att hänföra till vad i 1879 års brev avsetts med uttrycket »övriga om användande av de bruken och bergverken upplåtna rekognitionsskogarna utfärdade författningar», har emellertid genom regeringsrättens utslag den 23 mars 1912 fastslagits, att löseskillingen skall utgå icke efter vissa års räntor utan efter värdering. Och att fulla värdet kommer att läggas till grund för denna ännu icke avslutade värdering, om den skall av myndigheterna godkännas, är åtminstone icke uteslutet.

Under sådana omständigheter kan justitiekanslersämbetet icke finna, att brevet den 30 maj 1879 är inkonstitutionellt ur någon av de synpunkter, som angivits i det av kammarkollegiums advokatfiskalsämbete den 21 december 1915 avgivna memorial.

Men även om samma brev strede mot 1877 års riksdagsbeslut eller 77 § regeringsformen, så tillåter sig justitiekanslersämbetet i underdanighet framhålla, att sådant förhållande icke torde vara av beskaffenhet att förringa dess rättskraft gent emot kopparverkets ägare, utan blott kunnat föranleda vissa åtgärder mot vederbörande statsråd. Justitiekanslersämbetet tillåter sig ock erinra om att enligt 107 § regeringsformen bör allt vad riksdagen efter granskning lämnat oanmärkt anses hava vunnit decharge.

När kopparverket vid bergmästarundersökningen erhöll skog för en årlig tillverkning av 53, 55 centner koppar, har säkerligen hänsyn icke tagits till det från flera håll vitsordade förhållandet, att verket under de senare åren icke behöri-gen upprätthållits. Enligt en av bergmästaren i Östra distriktet den 9 januari 1896 lämnad rapport till kommerskollegium skulle under de då senast förflutna 20 åren hava vid smältverket tillverkats sammanlagt endast 14, 4 ton (= 338, 40 centner) garkoppar, »vilket vore en mycket mindre kvantitet per år räknat än som antagits vid beräkning av den skogsareal, som skulle få skatteköpas».

Det oaktat torde emellertid, enär kammar- och kommerskollegiernas berörda utslag den 26 februari 1889 vunnit laga kraft samt återopats i domskålen till Kungl. Maj:ts dom den 19 mars 1908, hela den åt kopparverket bibehållna delen av allmanningen få anses vara föremål för det i nämnda brevet den 30 maj 1879 medgivna skatteköp.

Vad vid bergmästarundersökningen förekommit synes däremot icke vara prejudicierande i fråga om den virkesmängd, som kopparverket årligen äger utkomma enligt nämnda förordningen den 27 maj 1898.

Såsom föremål för det i nämnda brevet den 30 maj 1879 medgivna skatteköp har nyss angivits hela den åt kopparverket bibehållna del av allmanningen. Med detta uttryck torde böra förstås den del av allmanningen, 1.095,711 hektar, som vid bergmästarundersökningen anslagits åt kopparverket. Handlingarna synas dock stundom använda nyss angivna uttryck såsom avseende jämväl de 536,495 hektar skogsmark, som tilldelats de 34 torpen, ja till och med övriga ägor, som tillhöra dessa torp. Att tillägga uttrycket en så vidsträckt omfattning torde dock näppe-ligen kunna motiveras med ordalagen i Kungl. Maj:ts dom den 19 mars 1908, och icke heller övriga för justitiekanslersämbetet tillgängliga handlingar synas med nödvändighet föranleda därtill. I ärendets nuvarande skick förefaller det därför justitiekanslersämbetet tvivelaktigt, huruvida kammarkollegium haft fog för det i utslaget den 12 oktober 1908 givna löftet att framdeles utfärda skattebrev å de

genom skattläggningen uppkomna hemman, i vilka ju jämväl ingå samtliga torpen tillhöriga ägor.

Kammarkollegiums advokattiskalsämbete har i en den 1 maj 1914 dagtecknad inlaga till Svea hovrätt framhållit, att nådiga brevet den 30 maj 1879 icke har karaktären av en överlåtelsehandling, på grund varav kopparverkets ägare skulle kunna grunda några som helst sakrättsanspråk mot kronan, samt att 1 kap. 2 § jordabalken av domstolarna tolkats och tolkas så strängt, att en skriftlig utfästelse att framdeles sälja fast egendom icke ens ansetts kunna stödja ett eventuellt skadeståndsanspråk, än mindre läggas till grund för ett anspråk på äganderätt till den fastighet, utfästelsen avsett.

Den talan, kopparverkets ägare anhängiggjort om utbekommande av skattebrev å den åt verket bibehållna del av allmanningen, bifölls visserligen av vederbörande underrätt, som under återopande av, bland annat, nådiga brevet den 30 maj 1879 fann kronan skyldig att utfärda och bolaget tillhandahålla skattebrev. Men Kungl. Maj:t har den 29 december 1917 fastställt hovrättens dom, varigenom underrättens utslag undanröjts på den grund, att i saken vore tvist om villkoren för skatteköp, och tvist av sådan beskaffenhet icke tillhör allmän domstols bedömande.

Genom denna dom läres få anses fastslaget, att kopparverkets ägare icke kan med stöd av 1879 års brev domstolsvägen tilltvinga sig äganderätt till någon del av allmanningen.

Å andra sidan har genom Kungl. Maj:ts dom den 19 mars 1908 blivit fastslaget, att samma brev jämte kammar- och kommerskollegiernas utslag den 26 februari 1889, varigenom gillades de vid bergmästareundersökningen vidtagna åtgärder, utgöra ett bestämt hinder mot att kronan kan få fri disposition till allmanningen. Sistnämnda dom måste enligt justitiekanslersämbetets åsikt till och med anses innebära, att 1879 års brev jämte utslaget den 26 februari 1889 konstituera en fullt självständig rätt för kopparverkets ägare, en rätt, som numera är löst från den år 1757 upplåtna nyttjanderätt och oberoende av, huruvida samma nyttjanderätt fortlever eller icke. Det heter nämligen i domskälen, att den omständigheten, att de enligt bergskollegiets utslag den 5 juli 1757 gjorda förutsättningar och givna villkor för nyttjanderättsupplåtelsens bestånd i ett eller annat saknades eller eftersatts, icke kunde leda därtill, att rättigheten till den för kopparverket enligt kammar- och kommerskollegiernas berörda utslag bibehållna del av allmanningen förverkats, utan måste ägarnas av kopparverket rätt till skatteköp anses hava på grund av detta utslag med bindande verkan avgjorts efter de förhållanden, som vid undersökningen antagits vara för handen.

Skärpan i detta uttalande framträder så mycket tydligare, som varken underrättens eller hovrättens utslag eller nedre justitierevisionens utlåtande i saken innehålla något om nådiga brevet den 30 maj 1879 eller kammar- och kommerskollegiernas berörda utslag. Enligt domskälen i den av tre justitieråd uttalade särskilda mening kunde icke heller den omständigheten, att kopparverkets ägare genom brevet den 30 maj 1879 förklarats berättigade till skattelösen av så stor del av allmanningen, som funnes för verkets behov erforderlig, och att där-efter visst område blivit i stadgad ordning fastställt såsom erforderligt ävensom skattläggning därav verkstälts och till kammarkollegiets prövning överlämnats, anses hava medfört rubbning i de uti 1757 års upplåtelse för nyttjanderättens åtnjutande stadgade villkor, att kopparverket måste upprätthållas och drivas på bergsvis.

Om sålunda 1879 års brev och utslaget den 26 februari 1889 måste anses utgöra laga hinder för kronan att fritt disponera över ifrågavarande allmänning, så betaga de dock icke kronan äganderätten. Denna tillkommer kronan, ända till dess skatteköpet verkligen äger rum. Kronan är blott lagligen förhindrad att disponera över allmanningen på ett sådant sätt, att därigenom göres illusorisk den kopparverkets ägare på grund av 1879 års nådiga brev tillkommande rätt att få skatteköpa den åt kopparverket bibehållna delen av allmanningen. Denna del kan kronan således icke avhända sig till där boende torpare eller eljest till någon annan än kopparverkets ägare.

Intill dess skatteköpet äger rum, kan enligt justitiekanslersämbetets uppfattning kopparverkets ägare icke på 1879 års brev eller utslaget den 26 februari 1889 grunda någon rätt till virkesutsyning eller eljest till skogens avkastning. Den rätt till utsyning m. m. i fråga om Tuna bergslags allmänning, som kopparverkets ägare må hava, tillkommer honom med anledning av 1757 års upplåtelse och på den grund att allmanningen genom denna upplåtelse anslagits till understöd åt kopparverket. Justitiekanslersämbetet kan därför icke godtaga den uppfattning, som vederbörande bergmästare givit uttryck åt, då denne ansett sig på grund av 1879 års brev och utslaget den 26 februari 1889 icke vidare hava att taga någon befattning med allmanningen. Oberoende av nämnda brev och utslag läser allmanningen, såvitt nu är i fråga, böra på grund av 1757 års upplåtelse alltjämt vara underkastad bestämmelserna i nådiga förordningen den 27 maj 1898.

I detta sammanhang anser jag mig böra omnämna, att jag med anledning av vissa under behandlingen av ifrågavarande ärende lämnade upplysningar därom, att — ehuru förevarande skogsområden vore av beskaffenhet att böra förvaltas i enlighet med föreskrifterna i förutberörda förordning den 27 maj 1898 — domänstyrelsen likväl underlåtit att vidtaga åtgärder för att bringa denna förordning i tillämplighet på ett sådant sätt, att skogsavkastningen från områdena kunnat rationellt utnyttjas för kronans räkning, i skrivelse den 29 januari 1919 ansett mig böra bringa till statsrådets och chefens för jordbruksdepartementet kännedom, att det sålunda syntes sannolikt, att på grund av utebliven avverkning skogskapitalet å allmanningen alltjämt förfores.

Sedan chefen för jordbruksdepartementet i anledning härav anmodat domänstyrelsen inkomma med yttrande, har domänstyrelsen i skrivelse den 26 maj 1919 meddelat,

*Chefen för
finansdepartementet den
29 januari
1919.*

*Domän-
styrelsen
den 26 maj
1919.*

att visserligen en del rensnings- och gallringshuggningar å delar av allmanningen åsidosatts, enär de icke av skogsförvaltningen medhunnits, men att skogsförvaltningen av styrelsen allvarligt erinrats om vikten av, att dylika och liknande avverkningar forcerades. Styrelsen ansåge emellertid, att med införande å ifrågavarande allmänning av skogsskötsel i egentlig mening och därmed förenade större avverkningar särskilt i syfte att åvägabringa föryngring i de gamla bestånden borde anstå, till dess frågan om skatteköp av allmanningen blivit av-

gjord. Det vore därför ej minst ur skoglig synpunkt av vikt, att denna fråga snarast bleve avgjord.

I sagda skrivelse har domänstyrelsen för övrigt upplyst, att av de å allmanningen befintliga 34 torpen ligga 5 å de två större skiften, varå allmanningen är fördelad, varemot de övriga ligga utanför dem med sig tillagda smärre skogsområden.

*Frågan vid
1919 års
lagtima
riksdag.*

Vid 1919 års lagtima riksdag väcktes inom andra kammaren av herr Hansson i Rättvik en motion (nr 120), däri hemställdes, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning i ändamål, att det vid rekognitionsskogarnas försäljande till skatte i skattebrevet intagna förbehåll angående rekognitionsskogshemmanens oskiljaktighet från det bruk, till vars understöd de skattesåls, och detta i mening av bruksdrift, förklarades fortfarande effektivt och för skogarnes innehavare lagligen bindande samt att förslag i detta syfte måtte snarast möjligt för riksdagen framläggas.

*Kammar-
kollegium
den 17 april
1919.*

På föranstaltande av riksdagens andra lagutskott, till vilket motionen hänvisats, avgav kammarkollegium den 17 april 1919 yttrande över densamma.

Sedan kollegium härvid yttrat sig rörande ovan omnämnda förordning den 22 december 1898 om upphävande av rekognitionshemmans oskiljaktighet från de bruk, varunder de lyda, samt, under hänvisning till förut berörda av högsta domstolen 1897 meddelade domar rörande dessa hemman, uttalat sig emot de av motionären närmast ifrågakända åtgärderna, anförde kollegium vidare bland annat:

Vad angår sådana skatteköp, som hädanefter komma att avslutas enligt bestämmelserna i 1811 års författning, finner kollegium, att effektiva bestämmelser i motionens syfte väl skulle stå i god överensstämmelse med det ändamål, man med ifrågavarande slag av skatteköp velat vinna, nämligen understöd åt bruksdriften. Därvid förekommer emellertid att, såsom framgår av det föregående, högsta domstolen icke erkänt laga verkan av i skatteköpebrevet författningsenligt gjorda förbehåll om hemmanens oskiljaktighet från de bruk, varunder de lydde, vadan ett allenast upphävande av 1898 års författning icke torde vara till fyllest, utan lärer för vinnande av motionens syfte effektivare lagstiftningsåtgärder vara nödiga. Vid sådant förhållande och inför utsikten av en alldeles ny lagstiftning framställer sig emellertid frågan, huruvida de i 1811 års kungörelse angående användandet av de till bergverken och bruken upplätta rekognitionsskogar medgivna skatteköp fortfarande kunna anses utgöra tidsenlig form för bruksdriftens understöd. Att denna fråga utan vidare kan besvaras med nej finner kollegium det vara överflödigt att närmare utveckla. I sitt till utskottet avgivna utlåtande angående vidtagande av åtgärder till förhindrande av bolagsförvärv av åborätt och skatteköp av kronojord anser sig kollegium hava påvisat, att en revision eller ett upphävande av skatteköpsförfattningarna icke

kan anses innebära något ingrepp i bestående privat rätt. Skatteköpsrätten grundar icke något realisabelt rättsanspråk mot kronan. Försök att i domstolsväg få påstådda rättigheter till skatteköp prövade hava ständigt avvisats. Skatteköpsförfattningarna innebära, närmare sett, icke något annat än allmänna utfästelser från kronans sida att under givna förutsättningar och på särskilt angivna villkor sälja fast egendom av visst slag. Formföreskriften i 1 kap. 2 § jordabalken har av domstolarna tolkats så strängt, att en skriftlig eller muntlig utfästelse att framdeles sälja fast egendom icke ansetts kunna stödja ett eventuellt skadeståndsanspråk, än mindre läggas till grund för något sakrättsligt anspråk på den fastighet, utfästelsen avsett. Från billighetssynpunkt kunna icke heller med fog göras invändningar mot att från kronans sida göras inskränkningar eller ändringar i utfästelserna att under givna förutsättningar skattesälja fast egendom. Dessa utfästelser äro nämligen tillkomna under tider av helt andra sambälliga och ekonomiska förhållanden än de nuvarande. Ändringar i eller upphävande av gällande bestämmelser om skatteköp få icke heller anses mera stridande mot billighet än ett återkallande av varje annan utfästelse, som icke inom rimlig tidrymd kommit att fullbordas genom ett rättsligt bindande avtal. Bestämmelsen i 77 § regeringsformen av innehåll att odlingsbar mark å kronoskogarna må i vanlig ordning efter nuvarande eller framdeles blivande författningar kunna till skatte försäljas är heller icke så att förstå, som skulle därmed någon grundlagfäst rätt att skatteköpa vara tillförsäkrad dem, vilka innehava kronoegendom. varå skatteköp kan äga rum. Detta stadgande torde allenast avse att medgiva ett undantag från de i paragrafens första del givna eljest ovillkorliga konstitutionella föreskrifterna om förvaltningen av kronans fasta egendom.

Härmed är man inne på frågan om bibehållande överhuvud av skatteköpsrätten enligt 1811 års författning. För den händelse utskottet skulle finna sig oförhindrat att till behandling upptaga denna — till synes utanför motionens ram liggande fråga — har kollegium ansett sig därutinnan böra anföra följande.

Om eiter vad nyss härövan utvecklats ett upphävande av 1811 års författning icke möter något hinder ur konstitutionell synpunkt och ej heller principiellt kan anses innefatta något ingrepp i bestående rättigheter eller kränka billighetens krav, framställer sig emellertid spørsmålet, huruvida en dylik åtgärd numera kan äga något praktiskt intresse eller eljest anses vara lämplig. Sakförhållandet skulle nämligen kunna vara, att samtliga de skogar, varå 1811 års författning är tillämplig, numera antingen redan blivit indelade och skattesälda eller ock frågan om deras skatteköp redan anhängiggjorts och föreligger i så framskridet skick, att ett ryggande från kronans sida av skatteförsäljningsanbudet tilläventyrs skulle framstå såsom mer eller mindre obilligt.

Av föregående redogörelse torde framgå, att ifrågavarande skatteköpsärende visserligen avser en tillämpning av 1811 års författning, men att själva skatteköpsrätten grundar sig på den av Kungl. Maj:t den 30 maj 1879 gjorda utfästelsen att låta kopparverket med äganderätt förvärva den fasta egendom, varom här är fråga. Kammarkollegii den 10 mars 1910 meddelade och av regeringsrätten den 23 mars 1912 fastställda utslag torde giva grundad anledning antaga, att den blivande köpeskillingen kommer att motsvara hemmanens fulla värde. Detta värde har av Konungens befallningshavande uppskattats till 1,589,304 kronor 68 öre, möjligen med avdrag av viss avgift till Vadstena krigsmanshuskassa. Härav följer, att nu ifrågasatta skatteköp till sin natur närmar sig ett vanligt privat-

rättsligt fastighetsköp och att från kronans sida icke kan anses föreligga något intresse ur fiskalisk synpunkt att inhibera köpet. Å andra sidan torde ett upphävande av skatteköpsrätten icke heller medföra någon, åtminstone direkt, ekonomisk förlust för bolaget, helst kopparverket fortfarande i kraft av 1908 års kungl. dom åtnjuter sin genom utslaget den 5 juli 1757 medgivna, visserligen genom förordningen den 27 maj 1898 reglerade, nyttjanderätt oförkränkt. Den förlust bolaget kan komma att lida genom upphävande av skatteköpsrätten måste sålunda tilläventyrs komma att inskränka sig till utebliven spekulationsvinst.

Av motiveringen till den av andra kammaren 1917 bifallna reservationen till jordbruksutskottets utlåtande framgår, att det mindre varit ett underkännande av den förlikningsvis föreslagna köpeskillingens belopp än intresset att från skatteköpet undantaga de 34 å hemmanen befintliga torpen, som legat till grund för andra kammarens förberörda beslut. Då, såvitt kollegium kunnat finna, intet förekommit, som vederlagt det i statsrådsprotokollet till 1917 års proposition påvisade förhållandet, att ifrågavarande 34 torpare icke hava annan rätt än den, som tillkommer arrendatorer i allmänhet, vågar kollegium antaga, att andra kammarens beslut grundar sig på billighetshänsyn beträffande nämnda torpare och på motviljan att till bolaget överlåta ett så stort antal av ålder bestående hem.

Enligt kollegii uppfattning lämna icke vare sig nämnda brevet den 30 maj 1879 eller de på detta skatteköpsärende tillämpliga författningar något utrymme för ett behörigt iakttagande av nysberörda intressen av i huvudsak social natur. Kammarkollegium, som haft tillfälle taga del av ett på förekommen anledning av justitiekanslersämbetet till Kungl. Maj:t avgivet utlåtande den 11 juli 1918 angående omfånget och beskaffenheten av den rätt, som staten kan äga till Tuna bergslags allmänning, har inhämtat, att justitiekanslersämbetet därvid uttalat den mening, att vederbörande myndighet skulle hava möjlighet att utan hänsyn till kopparverkets ägare disponera den torpen tillhörande mark på ett sätt, som bättre kunde överensstämma med det väsentliga i torparnas i ärendet framförda önskemål. I ärendets nuvarande skick förefulle det justitiekanslersämbetet tvivelaktigt, huruvida kammarkollegium haft fog för det i utslaget den 12 oktober 1908 givna löftet att framdeles utfärda skattebrev å de genom skattläggningen uppkomna hemman, i vilka ju jämväl inginge samtliga torpen tillhöriga ägor.

Såvitt kollegium kunnat finna, har justitiekanslersämbetet förbisett tvenne väsentliga omständigheter, vilka äro av beskaffenhet att fullständigt borttrycka grunden för ämbetets nyssberörda uppfattning. De 1,095,711 hektar skogsmark, om vid bergmästarundersökningen anslagits åt kopparverket såväl som de 536,495 hektar skogsmark, vilka tilldelats de 34 torpen, utgöra icke på marken utlagda arealer, utan fastmer vissa belopp skogsmark av medelgod beskaffenhet reducerade till ovan angivna ytinnehåll och närmast motsvarande graderingssumman vid en laga skiftesförrättning. Kungl. brevet den 30 maj 1879 berättigar kopparverket att i den ordning kungörelsen den 4 februari 1811 jämte övriga om användande av de bruken och bergverken upplåtna rekognitionsskogarna utfärdade författningar föreskriva efter skedd skattläggning lösa så stor del av allmänningen, som, sedan de till skogsfång berättigade hemman och lägenheter erhållit däremot svarande skogsmark, kunde vara för verkets behov erforderlig. Följaktligen skulle

allmanningen indelas och skattläggas efter 1811 års och övriga densamma kompletterande författningar. Beträffande de å rekognitionsskogarna befintliga torp, vilka icke innehades under stubbe- och röjse rätt, stadgas emellertid i 1811 års författning, »att alla på skogarna för brukens räkning anlagda torp eller odlingar, de må vara skattlagda eller ej, skola anses såsom bruken oskiljaktigt tillhörande, och bruksägaren tillerkänns rättighet, att vid skogens indelning i hemmantal uppå var och en av dem fördela lottorna efter vanlig metod samt för varje sådant torp, utom den för brukets behov anslagna skog, äga rätt till så stor myckenhet som erfordras till bränsle, byggnadstimmer och stängsel; och anföres i samma författning vidare: »I följd härav bliva de på skogen underlagde och bruket förbehållna torp eller odlingar såsom bolstäder och stommar för de nya hemman, som av skogsmarken skola inrättas, och ankommer det på bruksägaren, vilken trakt eller del av skogen han vill hava varje odling anslagen för att med den utgöra ett särskilt hemman, och bör vad efter en sådan fördelning kommer att tillhöra vart och ett av de nya hemmanen med behöriga skiljemärken på marken och kartan till rättelse för framtiden utmärkas.»

Genom 1757 års utslag hade till kopparverket upplåtits jämväl de å allmanningen varande oskattlagda torpen. Av de 34 torp, som ingått i de ifrågasvarande av allmanningen bildade hemmanen, hade 21 upptagits före allmanningens upplåtande till kopparverket. De övriga 13 torpen hava anlagts av kopparverket självt. Då alltså kopparverket ostridigt haft dispositionsrätt till samtliga dessa torp, torde icke kunna råda något tvivel därom, att desamma skulle i kraft av 1811 års författning jämte sina respektive skogsanslag och den del av allmanningen, som anslagits åt kopparverket, ingå i de hemman, vilka finge av verket skatteköpas. Är det sålunda uppenbart, att vederbörande myndigheter saknat befogenhet att undantaga torpen vid allmanningens indelning till hemman, följer därav, att myndigheterna jämväl sakna befogenhet att undantaga torpen vid själva skatteköpet. Om alltså bolaget fullföljer skatteköpet, kommer detsamma därest annat icke kan frivilligt avtalas, att bliva ägare till ifrågasvarande 34 torp.

Under sådana omständigheter läser följaktligen föreligga en konflikt mellan å ena sidan bolagets intresse att tillgodogjuta den eventuella spekulationsvinst, som det genom 1879 års kungl. brev medgivna skatteköpet ställt i utsikt, och, å den andra, det allmännas intresse av att ett betydligt antal, sedan närmare 200 år bestående hem icke ödeläggas. Inför denna konflikt torde man icke böra lämna utan allt avseende det tvivel, som under behandlingen av 1917 års proposition kom till uttryck i riksdagen, huruvida 1879 års brev står i god överensstämmelse med 77 § regeringsformen.

Med hänsyn till nu anförda omständigheter och då bolaget med ifrågasvarande skatteköp uppenbarligen icke avser att tillgodose Tunabergs kopparverk, varest driften sedan årtionden varit nedlagd, har kollegium kommit till den övertygelsen, att övervägande skäl tala för att jämväl nu ifrågasatta skatteköp inhiberas.

Då emellertid billigheten kräver, att bolaget erhåller ersättning för de kostnader, som varit förenade med ansökningen om skatteköpet och densammans fullföljande, såsom exempelvis kostnaderna för allmanningens avmätning, undersökning av bergmästare, indelning och skattläggning ävensom för skattevärdering, torde sådan ersättning av statsmedel böra uttryckligen tillförsäkras bolaget. Då bestämmandet av ifrågasvarande ersättning tilläventyrs kommer att erbjuda vissa

svårigheter, torde avgörandet härom lämpligen böra på sätt nedan föreslagits anförtros åt skiljemän.

På grund av det anförda och under ovan angivna förutsättning, att utskottet skulle finna hinder icke föreligga för frågans upptagande i anledning av motionen, föreslog kollegium alltså utskottet hemställa, att riksdagen måtte i anledning av förevarande motion för sin del besluta, att skatteköp i den ordning kungl. kungörelsen den 4 februari 1811 jämte övriga om användande av de bruken och bergverken upplåtna rekognitionsskogarna utfärdade författningar föreskriva hädanefter skola upphöra med iakttagande, att Näfvekarvarns bruks aktiebolag, som anhängiggjort och fullföljt ansökning att såsom ägare av Tunabergs kopparverk i nämnda ordning skatteköpa vissa genom skattläggning enligt berörda författning uppkomna hemman å Tuna bergslags allmanning i Södermanlands län, må äga att av statsmedel utbekomma ersättning för de kostnader, som varit förenade med ansökningen och dess fullföljande, vilken ersättning i brist av åsämjande må på statsverkets bekostnad bestämmas genom tre skiljemän, av vilka Konungens befallningshavande må utse en, sökanden en och domaren i orten den tredje.

Generaldirektören Nehrman och kammarrådet friherre von Otter förenade sig om följande yttrande:

»Pluralitetens mening i vad angår upphävande av skatteköpsrätten jämväl beträffande hemmanen å Tuna bergslags allmanning kunna vi icke biträda. Låt vara att ingen verklig rättsförlust därigenom skulle tillskyndas skatteköps sökanden. Men det synes knappast kunna vara med god rättsordning, än mindre med statens egen värdighet, överensstämmande att — efter det Tunabergs kopparverks ägare för lång tid sedan påkallat uppfyllandet av det från statens sida på sin tid givna löftet att till kopparverkets ägare skattesälja ifrågavarande fastigheter, och staten jämväl själv genom sina organ på olika sätt medverkat i förberedelserna för försäljningens bringande i verket — i ett slag helt överkorsa berörda utfästelse. Skulle emellertid Kungl. Maj:t och riksdagen anse det — i och för sig högeligen beaktansvärda — intresse, som egentligen här skulle skyddas. nämligen omsorgen om de å allmänningshemmanen befintliga torplägenheternas bevarande åt innehavarna, vara så starkt, att de nu uttalade betänkligheterna böra inför detta intresse vika, lär man i allt fall ej böra gå längre än som må erfordras för tillgodoseende av samma intresse. Pluralitetens förslag skulle då, beträffande detta skatteköpsfall, modifieras därhän, att kopparverkets ägare, mot avstående av sin nyttjanderätt till berörda lägenheter med dithörande respektive skogsanslag, bibehållas vid förmånen att få, mot den efter skattevärdering i behörig ordning därför bestämda köpeskilling, till skatte lösa de skattlagda allmänningshemmanens områden i övrigt. Detta förutsätter emellertid ett föregående ägostyckningsförfarande.»

Utskottet.

I avgivet utlåtande (nr 43) i anledning av denna och andra motioner angående skatteköpsrätten anförde andra lagutskottet, att utskottet ansåge en allmän revision av gällande bestämmelser angående skatteköp böra företagas, och att detta syntes böra gälla såväl rekognitionshemman

som hemman, vilka eljest vore underkastade skatteköpsmöjlighet. Då ett dylikt revisionsarbete sannolikt måste bliva jämförelsevis långvarigt höll utskottet i likhet med kammarkollegium före, att, för undvikande av skatteköpens påskyndande i avsikt att undgå en kommande lagstiftning, gällande bestämmelser borde tillsvidare sättas ur tillämpning och skatteköpsförfarande därigenom förhindras eller uppehållas, dock att dylik suspension ej syntes böra ifrågakomma, såvitt anginge skatteomföring av krononybyggen. En sådan suspension, för vilken torde krävas sammanstående beslut av Konungen och riksdagen, syntes böra omfatta gällande författningar angående såväl skatteköp i allmänhet som av rekognitions-hemmanen. Därest tillämpningen av de sistnämnda slags jord berörande författningarna tillsvidare skulle upphöra, skulle alltså jämväl det på prövning beroende skatteköpsförfarandet beträffande Tuna bergslags allmänning för närvarande avstanna. Därigenom främjades så till vida det syfte, kammarkollegium torde velat vinna med sitt yrkande, att skatteköpsrätten till berörda allmänning skulle omedelbart upphävas, som allmänningen icke komme att enligt nu gällande regler frångå kronan och det bleve tillfälle att tillgodose de därå boende torparnas intresse att tillförsäkras tryggad rätt till deras hem.

På grund härav hemställde utskottet, att riksdagen måtte *dels* i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om verkställande av allmän och fullständig revision av gällande bestämmelser angående skatteköp, *dels ock* för sin del besluta, att tillämpning av sagda bestämmelser, i andra fall än såvitt anginge skatteomföring av krononybyggen, tills vidare icke skall äga rum.

Denna hemställan bifölls av andra kammaren, men avslogs av den *Riksdagen*. första, vadan alltså frågan vid nämnda riksdag förföll.

Sedan domänstyrelsen anmodats till mig inkomma med yttrande rörande den av ifrågavarande skatteköp berörda skogsmarkens lämplighet i avseende å belägenhet, beskaffenhet och avsättningsmöjligheter m. m. att av kronan bibehållas och förvaltas enligt i förordningen den 27 maj 1898 angående förvaltningen av statens till bergshanteringens understöd anslagna skogar stadgade grunder eller eventuellt såsom kronopark, har domänstyrelsen i ett den 13 juni 1919 avgivet yttrande anfört,

att nämnda allmänning, såsom utgörande en administrationsenhet av lämplig storlek, med fördel kunde av kronan förvaltas såväl enligt i berörda förordning den 27 maj 1898 angivna grunder som eventuellt såsom kronopark. Allmänningen, som hade ett bevarat skogskapital, torde kunna anses hava medel-

goda avsättningsmöjligheter, då den vore jämförelsevis nära belägen såväl järnväg som vik av Östersjön.

Med avseende på de å allmanningen befintliga torplägenheterna har styrelsen framhållit, att det för förvaltning av allmanningen ur skoglig synpunkt givetvis vore fördelaktigast, om de torp, som äro belägna å allmänningens båda största skiften eller helt nära dessa, komme att tillhöra samma ägare som allmänningens skogsmark; varemot det vore av mindre betydelse, om övriga torp, med för husbehov erforderliga skogsområden, icke komme under samma förvaltning som skogsmarken, utan överginge till enskild besittning.

Kammarkollegium den
27 juni
1919.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 27 juni 1919 har kammarkollegium anfört följande:

Förevarande skatteköpsärende föreligger numera i det utredda skick, att endast återstår slutlig verkställighet av skatteförsäljningen genom fastställande av skatteköpskillning och utfärdande av skatteköpebrev.

Innan kollegium skriker till slutligt beslut i ärendet, har kollegium emellertid ansett sig böra företaga granskning av sin i förenämnda nådiga brev den 30 maj 1879 erhållna fullmakt att skattesälja här ifrågavarande kronofastigheter. Kollegium har därvid funnit att, då genom sagda nådiga brev kopparverkets ägare förklarats berättigade till skattelösen av så stor del av allmanningen, som funnes för verkets behov erforderlig, den kollegium givna fullmakten ställer befogenheten att av allmanningen skattesälja större eller mindre del i beroende av bruksdriftens omfattning. Det synes kollegium härav framgå, att förutsättningen för att överhuvud en skatteförsäljning i kraft av 1879 års brev skall kunna äga rum måste vara, att bruksdriften vid kopparverket upprätthålles och har utsikt att för framtiden kunna upprätthållas på ett sådant sätt, att den genom köpet skedda upplåtelsen kan anses tillgodose ett verkligt bergsmannamässigt behov.

Den omständigheten att efter tillkomsten av 1879 års brev visst område blivit i stadgad ordning fastställt såsom för kopparverkets behov erforderligt ävensom skattläggning därav slutligen fastställts medför enligt kollegii mening icke rubbning i berörda för åtnjutande av skattelösningsrätten stadgade förutsättning. Kollegium har därvid icke förbisett, att stöd för en motsatt mening tilläventyrs skulle kunna hämtas ur de domskäl, som blivit anförda i Kungl. Maj:ts dom den 19 mars 1908 angående besittningsrätten till allmanningen. Men fränsett den omständigheten att nämnda domskäl icke omfattats av en betydande minoritet inom högsta domstolen, föreligger i Kungl. Maj:ts ovanberörda dom den 29 december 1917 ett rättsligt avgörande, som måste anses innebära, att genom den i 1879 års brev gjorda utfästelsen att skattesälja ävensom i anledning därav verkställda åtgärder icke uppstått någon kopparverkets ägare tillkommande sakrätt till ifrågavarande fastigheter. Den genom sistnämnda dom avgjorda rättegången avsåg ett av kopparverkets ägare till vederbörande häradsrätt instämt yrkande av innehåll, att, då bolaget inbetalt de stadgade skatteköpskillningarna för nu ifrågavarande genom allmänningens indelning och skattläggning uppkomna hemman eller 544 kronor 74 öre, kronan måtte förpliktas att för bolaget utfärda och till bolaget utlämna behöriga skatteköpebrev å samma hemman. Under rättegången gjorde kopparverksägaren med stort eftertryck gällande, att genom de åtgärder, som vidtagits såväl från kronans som verksägar-

nas sida, äganderätten till hemmanen redan övergått till de sistnämnda, och nu allenast vore fråga om utfärdande av fångeshandlingar.

Då domstolarna säkerligen icke kunnat undandraga sig att ingå i saklig prövning av stämningssyrkandet, därest, såsom verksägarna sökt göra gällande, en övergång av äganderätten verkligen ägt rum, och då själva förutsättningarna ej mindre än de egentliga villkoren för skatteköpets beviljande uppenbarligen måste falla utanför domstols bedömande, anser kollegium, som i detta avseende jämväl åberopar sin i ovannämnda utlåtande till lagutskottet utvecklade ståndpunkt i fråga om skatteköpsrättens natur, att det ankommer på kronan att avgöra, huruvida nämnda förutsättningar föreligga eller icke.

På grund härav och på förekommen anledning i övrigt har kollegium ansett sig böra införskaffa yttranden dels av bergmästaren i östra distriktet, huruvida under de senast förflutna tio åren driften vid kopparverket kan anses hava upprätthållits på bergsvis, dels ock av Sveriges geologiska undersökning, huruvida från geologisk synpunkt sådana omständigheter kunde anses föreligga, att ett återupptagande av ekonomisk gruvdrift för kopparbrytning å eller i omedelbar närhet av Tunabergs koppargruvefält kunde anses sannolikt.

I anledning härav hade bergmästaren i skrivelse till kollegium den 23 juni 1919 anført följande: Under de sistförflutna tio åren hade ingen kopparframställning och ej heller utvinnande av koboltprodukter ägt rum vid kopparverket, varemot undersökningsarbeten under samma tid ägt rum uti den till kopparverket hörande De Bescheska gruvan, dock i skäligen ringa omfattning. Och syntes bergmästaren under nämnda tidsperiod ingen förändring i huvudsak hava inträtt beträffande frågan om kopparverkets uppehållande och drivande på bergsvis, vilken fråga han uti sina ovanberörda till kollegii advokatfiskalsämbete den 18 augusti 1903 och den 28 september 1906 avlåtna skrivelser närmare behandlat och besvarat.

Sveriges geologiska undersökning hade i sitt den 21 juni 1919 avgivna yttrande anført: Det material, som föreläge rörande de geologiska förhållandena inom Tunabergsfältet, utgjordes förnämligast av en undersökning, som på 1840-talet verkställdes inom detta fält av professor Axel Erdmann, av materialet från den geologiska kartläggningen av trakten på 1860-talet, av åtskilliga undersökningar, som i senare tid genom undersökningens förmedling utförts inom malmfältet samt av de data rörande gruvbrytningen och kopparutvinningen, vilka i samband med ovan nämnda geologiska undersökningar blivit sammanställda. Av dessa handlingar syntes närmast framgå, att ifrågavarande delvis redan under medeltiden brutna gruvor, sedan de omkring mitten av 1700-talet efter c:a 200 års vila återupptagits, näppeligen någonsin varit synnerligen vinstgivande och i alla händelser icke av större nationalekonomisk betydelse. Om man med ledning av de geologiska förhållandena inom fältet och av berättelserna rörande brytningen och utvinningen av koppar försökte, så långt detta vore möjligt, rekonstruera de förhållanden, som mött under de sista århundradenas brytning, komme man till den uppfattningen, att de brutna kopparmalmpartierna i genomsnitt varit mindre betydande och fattiga. I betraktande av denna omständighet och det förhållandet att i gruvorna numera icke någon brytvärd kopparmalm vore blottad ävensom slutligen att någon sådan icke heller blivit påvisad genom de undersökningsarbeten, som utförts inom gruvfältet sedan verkliga driften på 1890-talet inställts, förefölle, så långt nu kunde bedömas, utsikterna för upptagande av en

verkligt ekonomiskt lönande kopparbrytning inom Tunabergsfältet ganska små. På grund av å ena sidan ifrågavarande malmtyps oregelbundna uppträdande samt å andra sidan de relativt obetydliga arbeten, som efter den egentliga drif- tens nedläggande av gruvans ägare blivit utförda i och för fyndigheternas vidare undersökande vore det icke för närvarande möjligt att mera bestämt uttala sig om utsikterna att påträffa nya brytvärda förekomster av kopparmalm på större djup eller i de gamla gruvornas omgivningar.

Då av bergmästarens ovan anförda yttranden med önskvärd tydlighet torde framgå, att driften vid kopparverket sedan ett trettiotal år tillbaka har upphört, och geologiska undersökningen vitsordar, att utsikterna för densammas återupp- tagande äro ganska små, samt berörda uppfattning om verksdriftens såväl för- handenvarande läge som framtidsutsikter ytterligare bestyrkes av de med Kungl. Maj:ts högsta domstols medgivande den 1 juni och den 31 juli 1906 hörda vitt- nens berättelser över förhållandena vid kopparverket, anser kollegium det vara ådagalagt, att förutsättningarna för en skatteförsäljning till kopparverket av den nu återstående delen av allmanningen icke längre äro förhanden.

Vid sådant förhållande och då ifrågavarande allmanning såsom upplåten till understöd åt s. k. ädlare verk icke omedelbart faller under bestämmelserna i 1811 års författning, utan kopparverkets rätt till skatteköp uteslutande grundar sig på Kungl. Maj:ts år 1879 lämnade medgivande och till kollegium ställda full- makt att verkställa skatteförsäljning, har kollegium ansett sig böra underställa Kungl. Maj:ts såsom utställare av nämnda fullmakt prövningen av frågan, huru- vida skatteförsäljningen må avslutas.

Kollegium får alltså med åberopande av det ovan anförda hemställa, det täcktes Kungl. Maj:t förklara, att det genom kungl. brevet den 30 maj 1879 ägarna av Tunabergs kopparverk lämnade medgivandet skall, vid numera upp- lysta förhållanden beträffande verksdriften, anses hava förfallit.

Justitie-
kanslersäm-
betet den 19
juli 1919.

Uti häröver avgivet utlåtande den 19 juli 1919 har justitiekans- lersämbetet anfört:

I dom den 19 mars 1908 hade högsta domstolen (med tre röster mot tre) ansett frågan, huruvida kopparverket numera upprätthölles, vara irrelevant för den då omstända sakens avgörande.

»Under sådana omständigheter» — yttrar vidare justitiekanslersämbetet — »kan den av kammarkollegium nu förebragta, än fullständigare utredning an- gående det av nedre justitierevisionen åberopade, men i högsta domstolens dom såsom irrelevant ansedda förhållandet icke verka någon ändring i kronans rätts- ställning. Och då samma dom måste tillerkännas sin rättskraft oavsett antalet justitieråd, som omfattat densamma, samt kronan torde böra böja sig för det tydliga uttalande, som i domen gjorts, anser justitiekanslersämbetet sig alltjämt böra vidhålla vad justitiekanslersämbetet i ett den 11 juli 1918 rörande omfånget och beskaffenheten av statens rätt till Tuna bergslags allmanning avgivet ut- låtande yttrat därom, att genom domen den 19 mars 1908 blivit fastslaget, att 1879 års brev — vilket tillkommit efter det riksdagen yttrat sig i ämnet — jämte kammar- och kommerskollegiernas utslag den 26 februari 1889 utgör ett bestämt hinder mot att kronan kan få fri dispositionsrätt till allmanningen, samt att berörda dom enligt justitiekanslersämbetets åsikt till och med måste

anses innebära, att 1879 års brev jämte utslaget den 26 februari 1889 konstituera en fullt självständig rätt för kopparverkets ägare, en rätt som numera är löst från den år 1757 upplåtna nyttjanderätten och oberoende av, huruvida samma nyttjanderätt fortlever eller icke.

Justitiekanslersämbetet finner sig därför icke kunna tillstyrka bifall till kammarkollegiums förevarande framställning.»

Den föregående redogörelsen ådagalägger, att skatteköp i överensstämmelse med 1811 års kungörelse, i likhet med andra skatteköp, kan innebära ett otillbörligt åsidosättande av det allmännas rätt och intresse. Icke minst är detta fallet i fråga om det redan anhängiga skatteköpsförfarandet, som avser Tunabergsallmanningen. De många rättsvisterna om denna allmänning liksom överhuvud vad hittills förekommit beträffande dess övergång i enskildas händer är ägnat att skarpt framhäva det oegentliga från allmän synpunkt i de bestämmelser, som gälla.

Då jag fördenskull förordar ett inställande av dessa skatteköp, även såvitt gäller Tunabergsallmanningen, förbiser jag icke i fråga om sistnämnda skatteköpsärende, att bolaget genom det kungl. brevet 1879, kammar- och kommerskollegiernas utslag 1889 samt domskälen i Kungl. Maj:ts dom 1908 haft anledning att anse sig ha utsikt till skatteköpets fullbordan. Emellertid vilade 1879 års brev uttryckligen på den förutsättning, att delar av allmanningen vore för kopparverkets behov erforderliga, vilken förutsättning, såsom kammarkollegium visat, ej längre är för handen. Härtill kommer, att 1879 års brev är till sin konstitutionella riktighet starkt omtvistat. Under sådana förhållanden måste de formella skäl, som eljest skulle tala för att ej rubba en kronans tidigare utfästelse om skatteköp, anses väsentligt försvagade. Jag kan för min del icke tveka att föreslå ett beslut från statsmakternas sida, varigenom de administrativa förfoganden upphävas, varå bolagets möjlighet till skatteköp grundar sig. Att en sådan åtgärd i avseende å Tunabergsallmanningen får en i viss mån retroaktiv innebörd, är uppenbart, men kan icke väga alltför tungt i jämförelse med de starka sakliga skäl, som tala för beslutet.

Då någon vidare utredning i liknande syfte, som rörande skatteköpen i övrigt funnits erforderlig, icke synes vara påkallad rörande skatteköp enligt 1811 års kungörelse, synes mig åtgärden att inställa sistnämnda skatteköp böra göras definitiv.

Ytterligare får jag anföra följande.

Vad särskilt angår omförmälda till Tunabergs kopparverk upplåtna områden torde av den ovan lämnade redogörelsen framgå, att de ifrågasvarande 34 torpen, av vilka 21 upptagits, redan innan allmanningen är

*Departements-
chefen.*

1757 uppläts till kopparverket, jämlikt föreskrifterna i förutberörda kungörelse den 4 februari 1811 vid den omförmälda skattläggningen intagits i de genom densamma bildade hemmanen såsom stommar till den dem tillagda skogsmarken. Intet av torpen innehaves med stubb- och röjselrätt; av vissa av torpens innehavare därom framställda påståenden hava blivit av Kungl. Maj:t genom ovannämnda dom den 19 mars 1908 ogillade. De nuvarande innehavarnas rätt till torpen grundas formellt endast på för viss tid ingångna arrendekontrakt mellan skogsförvaltningen och bolaget å ena sidan samt torparen-arrendatorn å den andra. Arrendekontrakten avse endast tomt, åker, äng och odlingsmark, varjämte arrendatorn av skogen tillförsäkrats rätt till vedbrand samt till reparations- och stängselvirke, allt efter utsyning. Utsyningen skall enligt kontrakten ske »å Tunabergs kopparverks allmänning», vartill räknas jämväl vederbörande torps skogsområde. En inom åbokommittén verkställd utredning ger vid handen, att av torpen 5 innehafts av nuvarande brukaren och dennes förfäder i över 75 år, 5 i 51—75 år, 2 i 41—50 år, 3 i 31—40 år, 4 i 21—30 år, 1 i 11—20 år, 3 i 6—10 år och 11 i 1—5 år.

Lika med vad som vid behandlingen vid 1917 års riksdag av det då föreliggande förlikningsförslaget beträffande skatteköpet i fråga uttalades såväl av vederbörande reservanter till jordbruksutskottets utlåtande i ämnet som av riksdagens andra kammare, anser även jag det vara av vikt, att torparna i fråga i möjligaste mån skyddas. Inom den närmaste tiden är också från åbokommittén att förvänta förslag till lagstiftningsåtgärder i syfte att bereda åtminstone ett flertal av dessa torpare en mera tryggad ställning. Såsom under ärendets behandling inom riksdagen framhållits, skulle emellertid torparnas rätt äventyras, därest skatteköpet fullbordades och därmed äganderätten till hemmanen i deras helhet överginge i enskild ägo.

Vad därefter angår den hemmanen i fråga tillagda skogsmarken, har densamma vid skattevärderingen uppskattats till 145,543 kronor 68 öre, och har ståndskogen av domänstyrelsen värderats till 2,020,090 kronor. Skogen skall förvaltas enligt i förordningen den 27 maj 1898 angående förvaltningen av statens till bergshanteringens understöd anslagna skogar stadgade grunder, d. v. s. enligt hushållningsplan, som skall av domänstyrelsen fastställas, och med iakttagande att, sedan nyttjanderättshavarens av bergmästaren utrönta virkesbehov för året uttagits, återstoden skall tillgodogöras för kronans räkning. Då något behov av skog icke längre föreligger för kopparverket, skulle alltså därav följa, att, utan hinder av nyttjanderättens förefintlighet, skogen skulle med förbehåll endast för torparnas rätt att av densamma erhålla nödigt hus-

behov komma kronan till godo. Domänstyrelsen har också upplyst, att skogsmarken såsom en administrativ enhet av lämplig storlek med fördel kan förvaltas såväl enligt berörda förordning som eventuellt såsom kronopark. Starka sakliga skäl tala alltså för, att kronan icke heller avhänder sig äganderätten till ifrågavarande skogsmark.

Av anförda skäl anser jag mig sålunda böra, i anslutning till vad 1919 års lagtima riksdags andra lagutskott hemställt och samma riksdags andra kammare för sin del beslutit, tillstyrka Kungl. Maj:t föreslå riksdagen besluta, att skatteköp enligt 1811 års kungörelse samt övriga angående de åt bruken och bergverken upplåtna rekognitionsskogar utfärdade författningar icke vidare skall äga rum, samt att härunder inbegripas även nu ifrågavarande för Tunabergs kopparverk under angivna villkor upplåtna områden.

Lika med kammarkollegium anser jag, att kopparverkets ägare bör hållas skadeslös för sina å skatteköpsärendet havda kostnader. Mot kollegii förslag i denna del har jag intet att erinra.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t täcktes i proposition föreslå riksdagen besluta,

att skatteköp i den ordning kungl. kungörelsen den 4 februari 1811 jämte övriga om användande av de till bruken och bergverken upplåtna rekognitionsskogar utfärdade författningar föreskriva icke vidare skall äga rum, dock att Nävekvärns bruks aktiebolag, som anhängiggjort och fullföljt ansökning att såsom ägare av Tunabergs kopparverk i nämnda ordning skatteköpa vissa genom skattläggning enligt berörda författning uppkomna hemman å Tuna bergslags allmänning i Södermanlands län, eller dess rättsinnehavare må äga att av statsmedel utbetomma ersättning för de kostnader, som varit förenade med ansökningen och dess fullföljande, vilken ersättning i brist av åsämjande må på statsverkets bekostnad bestämmas genom tre skiljemän, av vilka länsstyrelsen må utse en, sökanden eller hans rättsinnehavare en och domaren i orten den tredje.

Vad departementschefen sålunda hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämde, behagade Hans Maj:t Konungen bifalla; och skulle proposition till riksdagen avlätas av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Birger Looström.